ՀՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ — ՏԱՐԻ — ԹԻՒ — 706 — ՇԱԲԱԹ — 11 — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1865

ՄԱՄՐԱՄ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՎՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆ

Կ. Պոլսոյ հր. Տարեկան 180 ղրշ. Արտաք
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Դաւառաց հմր. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը Մեծ թերթ 4 ,, ,,
,, Փոքր ,, 2 ,, ,,
Դանուցման տողը 2 ղուրուշ է։

ՊԱՅՄԱՆ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամեն ամսոյ 15ին մինչ 15ին կ'սկսի։
Դուրս գացած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ ամեն կամ որ եւ իցէ գրութիւն՝ խմբագիր—Տճօրէնին պիտի ուղղուի. եւ համար ծախքն ալ որկոյին վրայ է։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպական լրագիրներն իրենց քննադատութիւնները կը շարունակեն Սատթէմի դաշնագրութեան դէմ, և սակայն կերպով կը պատրաստեն Լատրիոյ ու Բրուսիոյ բռնած ընթացքը։ Երկի քաղաքական իրաւունքը կը պահանջէր որ գքսութեանց խնդիրը բուն իսկ անոնց բնակիչները լուծեն և ազատ քուարկութեամբ իրենց յարմար եկած կառավարութիւնն ընտրեն կամ իրենց ուզած իշխանն ընտրեն։ Եթէ այս իրաւունքը գործադրուէր, խնդիրը վաղուց վերջացած պիտի ըլլար 'ի գոհութիւն Գերմանիոյ և 'ի խնդակցութիւն բոլոր Եւրոպայ։ Բայց Բրուսիոյ շահերը չէին ներեր խնդրոյն լուծումը ըստ էութեան—Հոլշթէյնի ժողովրդոյ կամքին ձգել, և Լատրիա ալ բաւական վարանելէ ետև, իր դաշնակցին կամացը զիջանելու պարտաւորեցաւ։ Ընդհանուր Օրէնիկ Բօսթ լրագիրը կրկին և կրկին անգամ կը հաստատէ թէ այս զիջողութեանց փոխարէն Բրուսիա ալ հաճեր է Գերմանիոյէն դուրս Լատրիոյ ունեցած երկիրները երաշխաւորել։ սակայն օրն եկած ատեն իր դաշնակցին օգնութեան պիտի գիմէ՞ արդեօք Ս. ենեարիկը պաշտպանելու համար։ այս ալ ժամանակը պիտի յայտնէ։ Ամենք Ռուսիոյ մասն ալ կը նշմարեն Սատթէ'ի դաշնագրութեան մէջ, և հիւսիսային տերութեանց քաղաքականութեան փոյ կասկածներն երթալով կը շատանան։ Մանաւանդ պրուսիկ տերութիւններն իրենց մեծ գրացիներուն վրայ նուազ վստահութեամբ նայիլ կ'սկսին երբ որ Տանիմարքայի գլխուն եկածը կը տեսնեն։ Երկեն քանի մը գերմանական տերութիւններ Սատթէ'ի դաշնագրութեան դէմ բողոքեր են Ֆրանքֆորթի Լատգաժողովին, որ ինքն ալ ինչ ընելիքը կորուսած կերեւի։ Լրագրիները կը ծանուցանեն նաև թէ Տրուէն ալ Լեխ շրջաբերական ծանուցագիր մը ղրկած է պրուսական տերութեանց քով Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն, որով Բրուսիոյ ու Լատրիոյ ընթացքը կը դատապարտէ և Շլեզվիկ—Հոլշթէյնի ժողովրդոյ իրաւունքը կը պաշտպանէ եղեր Դքսութեանց մէջ Բրուսիոյ իշխանութիւնը ոչչափ ժողովրդութիւն պատճառած ըլլալն անկից ալ կրնայ հասկցուիլ, որ անցեալները 2000ի չափ շէյզվիկցիներ՝ իրենց երկիրը ձգելով Տանիմարքա անցեր և Գրօրէնհակի մէջ մեծ ուրախութեամբ ընդունուեր են։ Գերլինի պաշտօնական լրագիրներն ալ կը ծանուցանեն թէ երկու տերութիւնները դքսութեանց խնդիրը վերջնական կերպիւ կարգի դրած չեն, և թէ տակաւին ասոր համար բանակցութիւններ կըլլան։

Մինչդեռ սահմանադրական օրինաց արհամարհանքն ու նոր երկիրներ ձեռք բերելու փափաքը Բրուսիոյ կառավարութեան գլուխն եղողներն առելի կընէին ազատամիտ Եւրոպայի առջև, ներկին գործոց պաշտօնէին եղբօրորդի Լուշենպուրկի կոմսը Պոնն քաղաքին մէջ ազանութիւն մը կընէր, որ ամեն տեղ ոչինչ նուազ զայրոյթ և սոսկումներ պատճառեց։ Օրթթ անուանով Ս. Թագաւորի ծնած գաղղեցի խոհարար մը իր արուեստին մէջ այնչափ յառաջդացած էր որ Մեծին Բրիտանիոյ թագուհւոյն քովը ախորժելի կերակուրներ պատրաստելու բարձր պաշտօնին հասած էր։ Այս օրերս թագուհին Գերմանիա ուղղորդելուն պատճառաւ, խոհարարն ալ կը փութար իր տիրուհւոյն քով երթալու, երբ Պոնն քաղաքէն անցած ատեն, դիշերը մ'իր կեցած պանդոկէն Լշլենպուրկի դքսին և քանի մը ըրուսիացի զինուորաց հետ պարտելու կելլ-նեն։ Գատմութիւն կամ պատմական վէպերը կարդացողները գիտեն թէ Եւրոպայի մէջ հին ատենները ազնուականը՝ որք միայն կը փայլէին զինուորական հրամանատարութիւնները, ի՛նչ անարգանաք կը նայէին հասարակ քաղաքացւոց վրայ, և ի՛նչպէս զանոնք անպատիժ կ'սպաննէին՝ երբոր ուզէին։ Կերևի թէ այս բաները տակաւին Բրուսիոյ մէջ մասամբ իւրք կը գտնուին։ Երիտասարդ և ազնուական Լիէյնպուրկ կոմսը տարի մ'է որ զինուորական դպրոցէն ելնելով՝ հրամանատարութիւն ստացած էր արքունի պահպանն զօրաց մէջ։ Այն դիշերը չգիտցուիր ի՛նչ պատճառաւ, բայց անշուշտ գինիէն տաքնալով, փողոցին մէջ Օթթը զարկեր սպաններ է։ Երկու եղեռնագործութիւն մ'էր որ կրնար պատահիլ, բայց գործին ծանրակշիռ կողմը սա է որ եղեռնագործութենէն ետև եղեռնաւորն անպատիժ թող կը տուին բրուսիական արդարութենէն, վասն զի ազնուական է և նախարարի եղբօրորդի։ Երկիս աւելի մեծ անարդարութիւն չէր կրնար ըլլալ։ ուստի Ս. Թագուհին ամենէն առաջ խստիւ պահանջեր է եղեռնագործին պատժուիլը։ Իսկ երբ սպանման և սպաննողին անպատիժ մնալուն լուրը Սթրազբուրգի և Փարիզ հասաւ, Գաղղիոյ մէջ հասարակաց կարծիքն այնչափ զայրացաւ, որ Նաբոլէոն կայսեր կառավարութիւնն ալ այս սատիւ յանդիմանութիւնները ընդունեցաւ, որ վերջապէս հարկադրեցաւ ամբաստանեալը բանտարկելով պէտք եղած քննութիւնները ընելու։

Նաբոլէոն կայսրը սեպտ. 10ին Սպանիոյ թագուհւոյն այցելութեան դնաց Սէն—Սեբաստիէն քաղաքը, և հետևեալ օրն ալ Իսպանիա թագուհին իր ամուսնոյն հետ Պիարից եկաւ Գաղղիոյ կայսեր և կայսրուհւոյն փոխադարձ այցելութիւն տալու։ Հարկ չկայ ըսելու որ երկու կողմանէ ալ ընդունելութիւնները խիստ շքեղ և փառաւոր եղան։ Այս տեսակցութիւնը, զոր արդէն ծանուցած էինք, Փարիզու մէջ քաղաքական նպատակներու կը տրուի, բայց ասիկա ըսելու պահանջութիւնն յառաջ եկած՝ կամ ըսելս ըսենք՝ հնարուած կարծիք մ'ըլլալով կարևորութիւն մը չունի։

Անգղիոյ և Գաղղիոյ զբահաւորներուն նաւատորմիները Բօրմանթի առջև ալ նաւային փառաւոր հանդէսներ կատարելէ ետև՝ իրարմէ բաժնուեցան, և այս վերջինը Սէն—Սեբաստիէնի առջև գնաց 'ի պատիւ Սպանիոյ թագուհւոյն։ Անգղիական լրագիրները՝ որ այս նաւական հանդէսներուն վրայ երկար խորհրդածութիւններ ընելու զբաղած էին, ուրիշ բան չեն յայտներ մեզ, բայց միայն թէ Անգղիոյ և Գաղղիոյ միութիւնը աշխարհի խաղաղութեան և յառաջդիմութեան զօրաւոր նեցուկն է, և այս երկաթապատ ահագին լաստերն ալ կարծես թէ ուրիշ նպատակաւ շինուած չեն, բայց միայն պատահանդէսներ տալու համար։ Յամանակին այս կարծիքը կրնայ ցրել կամ հաստատել։ սակայն առ այժմ եթէ երկու նաւատորմից միութեան մէջ ուրիշ նպատակ չկար, գո՛նէ աղէկ մը գիտեցին իրարու կատարելութիւնները ու պակասութիւնները թայմն լրագրին նայելով՝ Անգղիական զբահաւորներն առաւելութիւն մ'ունին, այն է որ զանազան օրինակներու վրայ շինուած են, մինչդեռ Գաղղիոյ զբահաւորներն ամենն ալ միօրինակ են։ Բայց ճակատամարտին ատեն ո՞րն աւելի գործ պիտի կրնայ տեսնել, ո՞րն աւելի պիտի դիմանայ ժանգին և ծովային խեցիներուն, ո՞րն աւելի առ ոչինչ պիտի դրէ մեքենական դիտութեան նոր հնարած ռումբերը որք զանոնք ծակելով պիտի անցնին, ասոնք ալ այնպիսի խնդիրներ են՝ որոց պատասխանը փորձը պիտի ցոյց տայ։

Անգղիական լրագիրներն այս նիւթս սպառելով՝ արքայադուստր Հիւանդութեան և Իրլանդայի վիճակին վրայ կը զբաղին։ Սարսափելի պատուհաս մը Մեծին—Բրիտանիոյ մէջ բոլոր արքայները կը կոտորէ, և մանաւանդ Իրլանդայ աւելի։ Հարկ չկայ ասոնց առնալով, գործաւորներուն և աղքատներուն մէջ խեղճութիւնը կը շատնայ, մինչդեռ երկրագործներն ու անասնաբոյծներն ալ մեծ վնասներ կը կրեն։ Արքայադուստրուն այս հանգամանքի հիւանդութիւնը Գաղղիոյ և Գերմանիոյ մէջ ալ մեծ անհանգստութիւն կը պատճառէ, և արդէն կառավարութիւններն ազգու միջոցներ ձեռք կառնուն անոր առաջքն առնելու համար։ Այսպիսի պարագայի մը մէջ զարմանք է ուրեմն որ հնուց 'ի վեր աղքատութեամբ թշուառացած Իրլանդա ալ գարձեալ իր գրգռեակները ցնոր, և խեղճութենէ ստիպուած կառավարութեան ու հարուստներուն դէմ անէծք արձակէ։ Եթէ անգղիական լրագրաց բաժնին հաւատանք, ամեն բան Իրլանդայի մէջ վարդագոյն երանգներով կը ներկայանայ։ գծուծ խլձիթներուն տեղ՝ գեղջկական մաքրութեամբ փայլող տնակներ կը շինուին, դեղացիները՝ վոխանակ պատառատուն ձորձերու՝ ջերմ և պարզ զգեստներ կը հագնին, և ազնիկները ոչ իւս բոկոտն կը քալեն մերձակայ ատուտանձառներն երթալու համար։ Բայց իրողութիւնն այն է որ Իրլանդա միշտ իր վիճակին կը գժգոհի, և յուզումն այնչափ շատցեր է Հրոյ ընուած կղմնութեան մէջ, որ կառավարութիւնը փոքրիկ նաւատորմ մը ղրկեր է Իրլանդայի ջուրերը։ Միւս կողմանէ Ֆենիեանք կոչուած գաղտնի ընկերութիւն մ'ալ, զոր Ամերիկա բնակող հարուստ Իրլանդացիները կազմեր են, սատակ և զէնք կը ղրկէ եղեր Իրլանդայի բարքմիթիւ աղքատները կառավարութեան դէմ ոտք հանելու համար։ Կը հաստատեն թէ այս ընկերութեան նը պատատն է Իրլանդան Անգղիայէն բաժնելով զատ հասարակապետութիւն մը ընել, և երկիրը՝ որ հիմա քանի մը հարուստներու ժառանգութիւն է, հաւասարապէս բաշխել ամեն քաղաքացւոց։ Հարկ չկայ ըսելու թէ այս յանդուգն գաղափարը ցնորից աշխարհին մէջ պիտի մնայ։ բայց Իրլանդայի խեղճութենէ սերպուած կառավարութեան ու հարուստներուն դէմ անէծք արձակել։ Եթէ անգղիական լրագրաց բաժնին հաւատանք, ամեն բան Իրլանդայի մէջ վարդագոյն երանգներով կը ներկայանայ։ գծուծ խլձիթներուն տեղ՝ գեղջկական մաքրութեամբ փայլող տնակներ կը շինուին, գեղացիները՝ վոխանակ պատառատուն ձորձերու՝ ջերմ և պարզ զգեստներ կը հագնին, և ազնիկները ոչ իւս բոկոտն կը քալեն մերձակայ ատուտանձառներն երթալու համար։ Բայց իրողութիւնն այն է որ Իրլանդա միշտ իր վիճակին կը գժգոհի, և յուզումն այնչափ շատցեր է Հրոյ ընուած կղմնութեան մէջ, որ կառավարութիւնը փոքրիկ նաւատորմ մը ղրկեր է Իրլանդայի ջուրերը։ Միւս կողմանէ Ֆենիեանք կոչուած գաղտնի ընկերութիւն մ'ալ, զոր Ամերիկա բնակող հարուստ Իրլանդացիները կազմեր են, սատակ և զէնք կը ղրկէ եղեր Իրլանդայի բարքմիթիւ աղքատները կառավարութեան դէմ ոտք հանելու համար։ Կը հաստատեն թէ այս ընկերութեան նը պատատն է Իրլանդան Անգղիայէն բաժնելով զատ հասարակապետութիւն մը ընել, և երկիրը՝ որ հիմա քանի մը հարուստներու ժառանգութիւն է, հաւասարապէս բաշխել ամեն քաղաքացւոց։ Հարկ չկայ ըսելու թէ այս յանդուգն գաղափարը ցնորից աշխարհին մէջ պիտի մնայ։ բայց Իրլանդայի խեղճութենէ մեզի մեծ դաս մը կուտայ երբ Անգղիոյ հարստութիւնը կը տեսնենք։ այն է թէ մանաւանդ կոյր անհոգ և ծոյլ ժողովուրդ մը միշտ աղքատ կը մնայ՝ ոչչափ և ազատամիտ կառավարութեան մը ներքև ալ որ ըլլայ, և թէ գործունէութեան և հեռատեսութեան հարստութեան սկզբնապատճառն է մնաւոր միջոցութիւնը։ Աղքատութիւնն անհրաժեշտ պէտք է անհատական ջանից արձակ ասպարէզ մը տալու համար, բայց կրթութիւնն ալ անհրաժեշտ պէտք է ազատութեան արժէքը ճանչնալու համար։

Ս. Եքթորիա թագուհին Գերմանիայէն Անգղիա վերադարձեր է, և իր լեռակոյն սուգը, զոր չորս տարիէ 'ի վեր կը պահէր, գարձեալ խստիւ կը շարունակէ։ Բայց որովհետև Գերմանիա ուղևորած ատեն իր սուգը մասամբ իւրք վերցուցած է եղեր, ուստի անգղիական լրագիրները կը մեղադրեն թագուհւոյն այս ընթացքը, և կը յանդիմանեն զինքը իբր թէ իր ժողովուրդը միայն գերմանացւոց համար կը պահէ, իսկ անգղիացւոց իր երեսն անգամ ցոյց տալ չուզեր։

Բորթուկալի թագաւորին նորածին որդւոյն կնքահայրութիւնը, զոր Ս. Պատրը չէր հաճեր Ս. Եքթորի Լիսբոնի տալու, Նաբոլէոն կայսրը յանձն առեր է։ Այս արարողութեան կայսեր կողմանէ Լիսլոնոյի դաղղեական դեսպանը ներկայ պիտի գտնուի, և անկից ետչը Բորթուկալի թագաւորն ու թագուհին Գաղղիա պիտի երթան իրենց շնորհակալութիւնը Նաբոլէոն կայսեր մատուցանելու։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստափառ Ինքնակալը, որուն առատագութ սիրտն ամենէն աւելի ցաւ դգայեր էր օդոստ. 25ի հրդեհէն վնասուցիր բաղնիքին հպատակաց գժբաղդութեանը վրայ, իր անձնական գանձէն մէկ միլիոն ղուրուշ շնորհեց 'ի նպաստ միշեալ խղճալեաց։

Եղիպտոսի փոխարքայ Բարձր. Իսմայիլ փաշան ալ 750 000 ղրուշ ղրկեց նոյն նպատակաւ։

Ինչպէս որ չորեքշաբթի աւուրմանը թերթով ծանուցեր էինք, նոյն օրը Հայոց Պատրիարքները և Հրեից Խամամգուլխը Տոլմա Պահճէի կայսերական պալատն երթալով պատիւ ունեցան օգոստափառ Ինքնակալին ներկայանալու և իւրաքանչիւր ազգաց ջերմ երախտագիտութիւնն ու անսահման շնորհակալութիւնները մատուցանելու Նորին կայսերական վեհափառութեան, որ վերջին քսանչորս ժամանակ նմանը չտեսնուած մարդասիրութեամբ ամեն խնամք և շնորհ անխտիր առատաձեռնեց իւր ամեն կարգի հպատակ ժողովրդոց։

Օգոստափառ Ինքնակալը սիրալիր ընդունելութեամբ պատուելով իւր հպատակ ազգաց ներկայացուցիչները, հեռաւոր ազգաց և վերջապէս ամենայն ազատութեամբ անոնց սրտագին շնորհակալութիւնն ու բարեմաղթութիւնը։

«Գոհ եմ արդարև այս պարագայից մէջ ամենուն կողմանէ ցոյց արուած շնորհակալութիւններէն։ Ամենը հպատակաց բարեկեցութիւնն ու անդորրութիւնն իմ առաջին բաղձանքս ըլլալով, մեծագոյն կը ցաւէի անցեալ հիւանդութեան՝ ինչ, որոյ վերնալուն համար ամենուն հետ ես ալ բարձրագոյն Աստուծոյ գոհութիւն կը մատուցանեմ։»

Ազնիւ ունելութեան, որուն ներկայ էր Բարձր. Մեծ եղբարքս Ֆուատ փաշան, մասնակից եղան մեր Ս. Պատրիարքին հետ նաև չորս եպիսկոպոսք, ատանի չափ վարդապետք և քահանայք, և Բերայի ու Պէշկթաշի թաղական խորհրդոց անդամներէն ութ անձինք։

Ներկայացման կատարուելէն ետև, Բերայի դպրոցէն երեսունի չափ քաղաքացիներ մանկունք գեղեցիկ երգ մը նուագեցին, զոր Օգոստափառ Ինքնակալը հաճութեամբ մնիկ ըլլալ նը մանապէս Հոգեւոր Հայոց մանկունքն ալ վայելուչ երգ մը երգեցին։ Եւ այս երգերուն օրինակները, ինչպէս նաև ներկայացեալ չորս ազգաց շնորհակալութեան ուղերձներն Օգոստափառ Ինքնակալին մատուցուեցան։

Այս առթիւ Բերայի թաղական խորհրդին կողմանէ եղած պատրաստութիւնները՝ զոր մեր ազգին 'ներսիկը բերեն արդարև գովութեան արժանի են։

Բոլորեակաձեւ պատճառաւ Ոսկի կանութեան դուռը կապմուած արտաքոյ կարգի առողջապահական յանձնաժողովին գործունեացած չբաւելով, ամենայն շինն ցրուեցաւ։

Ա՛բսուի թէ Կայսերական փառավարութիւնը որոշեր է որ մայրաքաղաքիս մէջ վերջին հրդեհէն այրած ատերը քարուկիր շինուին, և այս մեծ գործն 'ի գլուխ հանելու համար գիր մը կը պատրաստուի, որպէս զի աղքատներն ալ կարող ըլլան իրենց տունները քարուկիր շինելու, կամ՝ եթէ ոչ՝ իրենց ունեցածն գիանին արժէքն ամբողջապէս տուանան։

Լեռնանուս ընդհանուր կառավարիչ Վասեմ. Ցավութիւն փաշան, որ ժամանակէ մ'ի վեր մայրաքաղաքս կը գտնուէր, դալ շաբթու Լեռնան գիւղն վերադառնայ արքունական քորվեթով մը։ Մէհեմմէտ Սիրդ. փաշայի հրամանատարութեան ներքև եղած քրիստոնեայ խաղաղներէն 300 զինուոր ալ Սորին վեսմութեան հետ պիտի երթան, երկրին պահպանութեանը համար։ Ա՛բսուի թէ Ռ. գունը Աստուածանի ընդհանուր եկամուտներէն մասնաւոր գումար մը շնորհեր է Լեռնանուս մէջ ճամբաներ շինելու համար։

Կայսերական հրամանաւ՝ Եվրիկէի Տրիպոլոյ գաւառը զատ կուսակալութիւն ըլլալով, ապրի կառավարիչ Մահմուտ Սեմիմ փաշան նոյն գաւառն կուսակալ անուանեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱԶԻԱ

Փարիզի մէջ նոր օրագիր մը հրատարակել սկսաւ լա Մոդալ Էնտէբանտանթ (Ազգաս բարոյական) անուամբ, որոյ խմբագրաց նպատակն է բարոյականը սակ դիտութեան առարկայ մ'ընել։ Ազգաս բարոյականութեան պաշտպան կեցուածքներուն գլխաւոր փաստը սա է թէ զանազան կրօնից բարոյականը տարբեր ըլլալով, պէտք է՞ բարոյականը զատ գիտութիւն մ'ըլլայ։

Օրինիսն Ֆնֆենեալ ազատամիտ լրագրին խմբագիրը Պ. Կերուշ այս կարծիքը կը հերքէ, և «Արդեօք բարոյականը գիտութիւն մ'է» վերնագրով յօդուածի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կընէ՝ զորս իբրեւ քաղուած կը ներկայացնենք մեր ընթերցողաց։

«Արդեւ ամանակս գիտութեան անուանը բերանէ վար չեն ձգեր, և անոր ամենպիսի պաշտօններ կուտան զոր իրեն չեն իսնար և որոց անյարմար է։ Կուզեն որ գիտութիւնը մեզի հաստատէ թէ չէ Աստուած կայ, չէ հանդերձեալ կեանք, չէ մարդուս մէջ Աստուած մտանջնական յատակցիմութիւն։ Եւ թէ այս մեծ խնդիրները, որք իմաստոց խորհրդածութեան առարկայներն են, պատասխանելու եւ մանուկներու ուղեղը լեցընելու ծառայող ցնորք են։»

Կ. Կերուշ գերազոյն կարգի խնդիրները լուծելու համար գիտութեան անբաւականութիւնը ցոյց տալէ ետև, կը հաստատէ թէ զգայնումը կայ, զոր մարդիկ իրենց ուսացած գաղափարներէն կընդունին։ Զոր օրինակ երբ առողջապահական գիտութիւնը կը պատուիրէ որ եթէ սկրտմտութիւն ընես կը հիւանդանաս։ ասիկա ճիշդ բարոյական կանոն մ'է։ Բայց երբ մարդ մը ոչ քիս առջև չուրն ինկաւ, եւ չեմ գիտեր ինչ բան գիս կը գրդռէ որ եա՛ ալ չնչիր նեռաւիմ զայն ազատելու համար, այն ատեն գիտութիւնն ինձ կըսէ որ իմ ըրած գործն անխոհեմութիւն է եւ առողջապահական կանոններն ալ իմ դիտաւորութիւնս կը դատապարտեն։ Մինչդեռ ես այդպէս կը խորհիմ, դիշ մ'ազնդիէն գործաւոր մը կուգայ որ՝ ամենեւին փիլիսոփայութիւն կարդացած չէ եւ ընկերմէրս մատ մարդ՝ մը տեսնելով անմիջապես ջուրը կը նետուի եւ կը հանէ։ Ո՞վ գրդեց այս ազէտ մարդը որ այնպիսի

գիւղացիութիւն մ'ընել գիտութեան կանոնաց դէմ, ասիկա լուծել գիւրին բան չէ. բայց իրեն ուրիշ բան մը հարցներ, ասիկա զգացումէ մը յառաջ եկաւ, այն է անձնասիրութիւն, զոր թերեւս իր մանկութեան տեսն կարդացած Քրիստոսի չարչարանաց նկարագիրը ներշնչած է իրեն, կամիր պատին հայրենեաց համար մեռնելուն յիշատակը։ Իսկ ուսմունքն ու գիտութիւնը անուղղակի կերպիւ կը ներգործեն հասարակաց բարոյականութեան վրայ։ Մարդուս բարոյականութեան վրայ ուղղակի ներգործող եւ ազդող բաներն իր միտքը լուսաւորող գիտութիւնները չեն, այլ այն զգացումները որք իր հոգին կը վսեմացընեն եւ սիրտը կը ջերուցանեն։ Միայն իր պարտաւորութիւնը ճանչել բաւական չէ, պէտք է նաեւ զայն սիրել։ Միայն ճշմարտութիւնը ճանչել բաւական չէ, պէտք է նաեւ անոր անձնատուր ըլլալ։ Մարդկութիւնն անոնց կը հետեւի՝ որք վեհ սիրտ ունեցեր են՝ քան թէ վեհ միտք։ Մարդկային բարոյականութեան կատարելագործութեանը վրայ ներգործող գիրքերն ամենեւին դիտական բան մը չունին։ Ո՞ր գիրք Աւետարանին չափ կարդացեր է, կը հարցնէ Պ. Կերու, եւ սակայն ո՞ր գիրք անոր պէս բոլորովին հոսի է գիտութեան կանոններէն։ Գիտութեանց ոգի, կարգը դասելու է լեռան վրայի քարոզը եւ Սամարացւոյն առակը։ Ցիսուս չապացուցաներ, չվիճեր, այլ ինքնիրմէ նոր զգացումներ կը սովորեցնէ, կը խօսի, եւ մարդիկ կը հաւատան։ Ի զուր գիտութիւն կը փնտռեմ. իր խօսքերուն մէջ գտած հաստատութիւններս անհերքելի են, որք տեսակ մը բարոյական ճշմարտութեամբ ուղղակի կը դիմեն դէպ'ի սիրտը եւ անարգել կը գրաւեն զայն։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երեկ Քաղաքական ժողովը Պալատիա գումարուեցաւ եւ ինը ժողովականներկայ գտնուեցան։ Ուստի թէեւ մեծագոյն մաս չկար, բայց ներկայ ժողովականք քանի մը կարեւոր որոշմանց գործադրութեան միջոցներուն վրայ խորհեցան, այն արամագրութեամբ, որ եթէ նոր որոշում մ' ընեն՝ օրինաւոր նիստի մէջ վաւերացնեն։

Սակայն ժողովէն հինգ հոգի հրաժարած ըլլալով, որք են՝

Մեծ. Սէրվիչէն էֆէնտի
„ Քափամաճեան Յարութիւն էֆէնտի
„ Տատեան Սիմոն պէյ
„ Սիրունեան Յակոբ էֆէնտի
„ Սարաֆեան Յարութիւն էֆէն.

Ժողովը ասոնց հրաժարականը ընդունեց եւ որոշեց Ընդ. ժողովոյ դիւանին խնայ տալ նոր ընտրութեան ձեւնարկելու համար։

Ր. Ընդ. ժողովոյ որոշած 75 դուրուշի թերհաշիւ արոյ հաւաքման միջոցներուն համար ժողովը. Մեծ Սեվլուզեան Յովակիմ էֆէնտին պատրաստած յառակագիծն ընդունելով յանձնաժողով մը կազմեց որ ըստ այնմ պէտք եղածը անօրինէ եւ հետզհետէ 'ի գործ դնէ ժողովին հաւանութեամբը։

Այս յանձնաժողովին անդամ անուանեցան.

Մեծ. Ասլանեան Յոհաննէս էֆէնտի
„ Նորիկեան Նշան „
„ Սեվլուզեան Յովակիմ „
„ Մատուրեան Մատթէոս „

Գ. Ժողովը Մուշէն նոր 'ի նորոյ առած ցաւալի լուրերուն վրայ՝ որոշեց որ նախորդ ժողովին որոշումն 'ի գործ դրուի, Մխիթարեանաց չորս վարդապետները վանքէն արտաքսելու մասով. եւ միանգամայն Սրբ. Մելխիթար վարդապետը Գեր. Խրիմեան վարդապետին առժամանակեայ փոխանորդ կարգեց։

Կիմանանք նաեւ թէ Ս. Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքը հարիւր հազար դուրուշի փոխառութիւն մ'ընելու համար արտօնութիւն խնդրեր է Քաղաքական ժողովէն. ժողովն ալ որոշեր է ըստ Կանոնադրութեան նախ Ս. Երուսաղէմի վանքին ներքին վիճակին վերահասու ըլլալ, եւ ապա պէտք եղածը ըստ օրինի անօրինել. ըստ որում դեռ Կանոնադրութեան գործադրութեանը մասին 'ի գաշնաւոր լուր մ' առած չէ ազգային Պատրիարքարանը։

. . . խմբագիր.

Ձեր լրագրին 703 թուին մէջ Ազգ. Երեսփոխանի մը Քաղ. ժողովոյ տուրքի փոխարէն նուէր հաւաքելու որոշման վրայ նամակ մը կարդայինք 'ի գաստասխանի ձեր լրագրոյն միջոցաւ մեր հրատարակած մէկ յօդուածին, զոր «Ժամանակ» հանդէսին 65 թուին մէջ այս մասին հրատարակուած յօդուածին ի բրեւ պատասխան մը ուղղած էինք։

Նամակագիրը կըսէ թէ կարծիքնը ըլլա ազատ են. թէ Քաղ. ժողովոյ ըրած որոշումը Ընդհանուրին իրաւասութեանը չդպչիր. թէ հին տուրքի վրայ նոր օրէնք չկրնար իշխել. և թէ Ժամանակը (օր. Ժամանակը) պիտի ցուցնէ, որ մենք և մեզի հետեւողներն Սահմ. թշնամի ենք։

Սակայն՝ արդոյ նամակագիրը պէտք է գիտնայ, եթէ քիչ մը կարծեաց ազատութեան վայ դաղափար մ'ունի, որ ճշմարտութեան վայ հիմնուած կարծիքները միայն ընդունելի են։ Ընդ իր կարծիքը և անոր պաշտպանութեան համար մէջ բերած փաստերը բոլորովին սխալ ըմբռնման և Սահմ. հակառակ վարելու կանխակալ խորհրդոյ մը վայ հիմնուած կերեւին, և բնաւ մեր առարկութեանցը պատասխան չեն։

Մենք գրած էինք, և կրկին կը պնդենք որ Քաղ. ժողովը իրաւունք չունի ոչ հին կամ նոր տուրք, և մանաւանդ ոչ ալ անցեալ արոյ փոխարէն նուէր հաւաքելու, առանց Ընդհանուր ժողովոյ հաւանութիւնը ստանալու, եթէ արդէն հաստատեալ օրէնք մը չկայ։ «Նոր օրէնք մ'անցկացնելու վայ չնչիներ։» մեծահանճար առարկութիւնը՝ Քաղաքական ժողովոյ անդամ մը կրնայ վերջին Ընդհ. ժողովոյ մէջ, և շրջաբերականին սկզբունքը պաշտպանելու պատրաստ ըլլալը յայտնեց, և պատասխանը առաւ անտեսադէտ և քաջահրմուռ Երեսփոխանէ մը թէ «Սահմանադրութեան առջեւ ինչ որ այ ըլլայ իր դաւանած սկզբունքը, կը փշրի և յոգոս կը ցնդի»։ որովհետեւ Սահմանադրական փարչութիւն մը կամ պէտք է Սահմանադրապէս տուրքը ժողովի, կամ բնաւ չժողվի։ Նոր օրէնք հաստատելու չէ Ընդհ. ժողովը տուրքը ժողվելու համար, այլ անոր գործադրութեան կերերը պիտի որոշէ։ Ընդէն քուէի 75 դուրուշ տուրքը և բան կարողութեան տուրքը բաշխելու և հաւաքելու օրէնքը Սահմ. 65րդ և 90րդ յօդուածներն հաստատած են։ Ուրեմն կամ Սահմանադրութիւն կայ, կամ չկայ։ եթէ կայ՝ պէտք է անոր հանձայն տուրքը գումարել։ եթէ չկայ՝ պէտք է հին արարոյ հետեւիլ։

Եւրդ՝ երբ արդոյ նամակագիրը հին գրութեան համաձայն արոյ փոխարէն նուէր հաւաքելու անօրէնութիւնը կը պաշտպանե, Սահմ. կուզէ ջնջել։ Դարձեալ, եթէ նոր օրէնք մը չընենու իր անցեալին վրայ, ի՞նչպէս կուզէ հին օրէնքը Սահմանադրական օրինաց վրայ իշխել տալ։ ասի անյանձնութիւն մ'է զոր նամակագրին կը թողուցնք հանձայնել։ Սակայն Ընդհ. ժողովն իր վերջին նիստին մէջ արդէն խնդիրը պարզեց։ և մեր առջեւ նամակին մէջ գրուածը հաստատեց։

Ընդհ. ժողովը շրջաբերականը օրինաւոր չգտաւ, մերժեց, և որոշեց որ Ազգայնոցմէ 1863 են սկսեալ 75 դուրուշ թերհաշիւ տուրքերը խնդրուին, մինչև որ հանգանակութեան նոր կանոնները հաստատուելով ըստ կարողութեան բաշխում և հաւաքում ըլլայ։ Ի՞նչ կըսեմ, նոյն իսկ Քաղ. ժողովը յայտնեց թէ իր որոշումը՝ այսինքն շրջաբերականները արդէն մը չունենայն, որովհետեւ ոչ ոք ստակ տալու յօժարութիւն ունի եկեր՝ առանց ընդհանուր արոյ օրինաւոր հաստատութեան։

Բոլոր զարմանալի կը թուի մեզ, որ Քաղ. ժողովն որոշումը Ընդ. ժողովէն իրեւ տպօրինաւոր և անդրդեալ ընելի մերժուած և ետ ձգուած ժամանակ, արդոյ նամակագիրը՝ որ Երեսփոխան ալ է, ինչու համար շրջաբերականին սկզբունքը (եթէ սկզբունք մ'ունի) չպաշտպանեց Ընդ. ժողովն առջեւ։

Ուրեմն Արդ՝ նամակագիրն է Սահմ. թշնամի, որ իր համախոհներուն հետ կը յորդորէր հասարակութիւնը Սահմ. դէմ դուրս գալու։

Ի վերջոյ, ըստ որում տուրքի փոխարէն նուէր հաւաքելու տպօրինաւորութիւնը Ընդ. ժողովով հաստատեցաւ, Ժամանակ հանդէսն ալ՝ եթէ Ազգայնոց առջեւ կարեւորութիւն մ'ունի, պէտք է յետաս կոչէ տուրքի փոխարէն նուէր չտուողներուն համար ըստ «վատ» խօսքը, եթէ չուզեր ամբողջ Ազգ մը զրպարտելու վատութիւնը իր վրայ առնուլ։

Խնդրելով որ այս նամակս Ձեր յարգելի թերթին մէջ հրատարակելու բարեհաճիք,

Մնամ եւայլն

1865 սեպտ. 6 Ազգային Երեսփոխան մը

* * *

Նոյնընթաց թուով Ծանուցեր էինք թէ հանդուցեալ արժանայիշատակ Շահնազարեան Կարապետ վարդապետը կատակ մ'ըներ է ազգին, և խոստացեր էինք անոր վաւերական օրինակը ձեռք անցուցեալով հրատարակել։

Այն խոստմունքնիս ահա կը կատարենք։

Շահնազարեան Կարապետ վարդապետի Կատակագրին բուն իսկ պատճէնն ըլլալուն համար կը վկայեմ եւ ստորագրեալ կընքեմ. 2 սեպտ. 1865։

ՊԱՏՐԻԱՐՔ Կ. ՊՕԼՍՈՅ
ՊՕՂՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԿՏԱԿ

Ցանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ

Գահիրէ 1865 ամի, յունուարի մէկ։

Ես Կ. Վ. Շահնազարեանց, ծնեալ 'ի Համադան յամի 1814, հիւանդութեամբ հոս գալով բժշկութեան համար, եւ տեսնելով որ վիճակս օր աւուր կը ծանրանայ, ուստի քրիստոնական պարտքս ամենայն ջերմեռանդութեամբ կատարելէն զլխի այս կրակս ըրի առողջ մնօք, իմ սեպհական գրչաւ եւ տոգորագրութեամբ 'ի գիտութիւն ապագայից եւ 'ի հրանդ իմ կատակատարս վասնմասոյ Նուազար փաշային, իմ բարեկամին եւ բարերարին։

1. Ունիմ'ի Կ Պոլիս հանդուցեալ խոտրանանեան Պետրոս Ամիրային տունն երկու մասուկ գիրք, զգեստ եւ կարասիք. նոյնպէս Զալաթիոյ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ քարուկիր սենեկի պատուհանն մէկ կապոց պիտանի եւ անպիտան գրուածք, սաւաւոր, վիրմակ եւ այլն, զորս գրեր եմ Խաստիզի Դաւորդ քահանայ եղբօրս իր տունն տանել։ Այս ամենս նոյն անձին կը ձգեմ իրրեւ յիշատակ մեր 15 տարւոյ անկեղծ բարեկամութեանն։

2. Զալաթիա բնակեալ Մեծատուրեան Պետրոս աղայի մօտ չանով ունիմ 100 Օսմանցի լիրա, Խաստիզի Տէր Դէորդի եւ Մոմճեան Մկրտիչ աղայի դիտութեամբ։ Այս 100 լիրան իմ մահուանէն յետոյ առնուի եւ Թիֆլիզ զրկուի մեր անկեղծ բարեկամ գրնդապետ Զաքարիա Յովհաննէսեան Շահազիզեանցին, որպէս զի անկէ 75 լիրան իմ քեռորդի Մկրտիչ Փոնդի Սրբահամեանին ընծայէ իմ կողմէն, իսկ 25 լիրան իմ հօրեղբօրորդւոյն, որք երկուքն ալ Վաղարշապատ կը բնակին։

3. 1836 թուէն սկսեալ մեր մասուլէն եղած հայերէն եւ զաղղիերէն Շարայ պատմագրաց եւ Կանոն Յաղմաս խրիկը եմ Պոլիս 7500 հատորի չափ. ասոնցմէ 1000 օրինակի չափ ազգատ զպրոցներու ընծայեր եմ, մնացեալն Խաստիզի Մոմճեան Մկրտիչ աղային քովն է։ Կը խնդրեմ Նուազար փաշային որ զանոնք ամենն ալ մեր ազգի ազգատ դպրոցներուն արդարութեամբ բաժնել տայ Թուրքատան, Ռուսիա եւ Պարսկատան։

4. 2րդ յօդուածի մէջ յիշատակեալ 3. Շահազիզեանցին 150 հատորի չափ Շարայ հայ պատմագրաց խրիկը էի ծախելու համար, որ եւ ինձ երկու տարի առաջ 200 ֆրանք զրկեր էր։ Արդ մնացեալ հատորներուն համար իրեն գրած որ կարօտաւոր ուսումնականաց եւ ազգատ ուսումնարանաց ձրի բաժնէ, եթէ գրեանքն, եթէ անոնց գինն։

5. Թէոդոսիա Այվազեան Գաբրիէլ վարդապետի մօտ 70 հատոր Շարայ հայ պատմագրաց ունիմ եւ 10 Երկրագունդի 30 թուի վարձ. գիրք եւ գումարն Նուազար փաշային տամ։

6. Նապոլի Պատրիարքի մօտ 20 Հերքումն դաւանից թղթոց, 42 Շարայ հայ պատմագրաց եւ 8 օրինակ Երկրագունդի ստակ ունիմ։ Այսոնք ալ իմ կատակատարն տանայ։

7. Հալէպի Գիւրքճեան պարոն Յովհաննէսեան մեզ 16 լիրա ստէրլին 11 շիլին 10 փէնիի ստակ պարտական է 'ի դէմ մէկ Ջրհան մելքոնցի գոր անոր ապաշխարելոյն Անդրիա Յակոբեան աղայի ձեռամբ դնեցի եւ Էքիզլէր Կարապետ աղայի ձեռամբ զրկեցի անցեալ տարի. հաշուեմուղմն Մանչեսթեր են. այս գումարս ալ իմ կատակատարս տանայ։ Նոյն Գիւրքճեան մեզ պարտական է նաեւ 7 Երկրագունդի 30 թուի ըստակ. այս ալ տանայ։

8. Մանչեսթեր Եղիազարեան Կարապետ աղայի մօտ ունիմ 7 թուրքի քսնուլեան. անոր յանձներ եմ նաեւ մէկ կնքեալ մասուկ, որու մէջ կան իմ ասպետական խաչերն, մէկ ոսկի Էնֆիլէի տուփ, մէկ ոսկի Մինէլի տուփ, մի ոսկի եւ մի արծաթի ժամացոյցներ, քանի մի հարիւր ոսկի եւ արծաթի հին դրամներ, եւ մի փոքրիկ մատգաղաթի վերայ գրուած Աւետարան Յովհաննու Բախտիար պատրկի գործածութեան համար. մի փղոսկրեայ այդկութեան տուտակի պատարան քանդակեալ, եւ այլ մանր մունր արծաթի եւ ոսկի եւ այլ կարասիք։ 23 Հայոց հին դրամներն Աղնուտէի Ֆուլիկ սիկնոյն Նուազար փաշային կը ձրդեմ, իրրեւ ամենաշնչին երախտագիտութեան ապացոյց. մատաղաթի Աւետարանն, որ իմ ընտանիքս ինձ մնացեր է, եւ որ արդարեւ յոյժ հաղուագիւտ է, որովհետեւ ոչ Էջմիածին, ոչ Երուսաղէմ, ոչ Վենետիկ

եւ ոչ այլուր անոր նմանն չկայ, որոյ համար ինձ չատ անգամ 1500 տալով կամեցան զընել եւ ես չկամեցայ մեր ազգէն հանել։ Վերոյգրեալ փաշային կը ձգեմ, իրրեւ յիշատակ անմոռաց սիրոյ, այնու պայմանաւ որ որդւոյ որդի իր ընտանիքի մէջ պահէ։ իսկ ամեն մնացեալն խնդրեմ վաճառել տայ եւ մէկ գումար կազմել, որոյ համար յիշոյ զբրելու եմ։ Քրիստոնեաներն նոյնպէս ծախուին եւ գումարն նոյնպէս միանայ։ Նոյն ազգի մօտ թողուցեր եմ դարձեալ 40 գինէ, որ մեր դարանի մասը ծախքն հոգայ։ եթէ աւելի ստակ մնացեր է՝ առնուի, եթէ ես պարտական մնացեր եմ՝ տրուի, որովհետեւ մինչեւ հիմա ինձ հաշիւ չէ զրկեր։

9. Մանչեսթերի Հայոց եկեղեցին ունիմ մէկ արծաթի գլխով ազատոս գաւազան, մէկ արծաթի մասնաւուր, մէկ արծաթի խաչ, արծաթազարդ աւետարան, մէկ ձեռք զգեստ պատարագի, բոլոր եկեղեցական գրեանքն իմն են. ունիմ նաեւ մէկ կերպաս փիլոն, մէկ չուխայ նոր վիրակու, վեղար եւ այլն, զորս բոլորն ալ նոյն եկեղեցիին ձգեմ յիշատակ բայց 'ի արծաթի խաչէն որ Խաստիզի եկեղեցիին աւանդ առնուած ըլլալով կը խնդրեմ որ իր տեղն դարձնել տայ իմ կատակատարն եւ իմ հոգիս ազատէ։

10. Մանչեսթերի եկեղեցւոյ տան մէջ ունիմ մի գրատուն, ուր կան 3000 հատորի չափ հայերէն, զաղղիերէն, ռուսերէն, անգղիերէն եւ այլ լեզուօք մատեաններ, կան հարիւրաւոր արծաթի եւ պղնձի անդիքներ, եւ քանի մը ձեռագիրք, որոնցմէ Մինքայէլ Պատրիարքի պատմութիւն Պօղոսի Միջագիւղի թարգմանէն աւանդ առեր եմ, եւ իր տեղը դարձուի։ իմ ինձարանիս մէջն են 6 արծաթի կերակրոյ զրպալ, չորս նոտպէս չայի, եւ 6 արծաթի դանակ հանդերձ մէկ մասուկ եւ երկու կոմոդ լեցուն զգեստով եւ կարասիքով։ վերն ունիմ մի ամբողջ լուսանկարի գործիք, եւ հարիւրաւոր բուրդէյ գինի եւ բրանդի։ 3000 հատոր գրքերանցն կը կատակեմ Պօղոսի հիւանդանոցին եւ Խրիմի Մխիթարեան գպրոցին։ ամեն մնացեալն ծախուի եւ գումարն ինձ կատակատարին մօտ։

11. Մանչեսթեր մէկ ամբողջ տարան ունիմ հանդերձ մանրով եւ ամեն պարագայիւք։ 11 տասակ պղնձի մայրեր, քանի մը տասակ պղղոմատիկ հայր։ երկու ամբողջ մայրերն եւ այլ երեք տառ դուլիչ Նորմանդենի մօտն է, զորս տուեր էի գրիգոր Թոլոմեանի մօտ։ մայրերս մեր տարարանն նաեւ 25 կապ թուղթ եւ 700 քիլոյի չափ հայերէն եւ անգղիերէն տառք։ Ամենայն ծախուին եւ գումարն մեր կատակատարին յանձնուի։

12. Մանչեսթեր մէկ բժշկի՝ որ Դոկտոր Սարիա կը նոտի՝ 1 լիրա 13 շիլէն պարտք ունիմ։ նոյնպէս ճուրիչ Նորմանդենին 14 շիլինի չափ, նոյնպէս Փարիզ Ռիւ Վալին 48 ֆռանկին 7 ֆրանք, եւ Ռիւ լա Հարպ 38 թիւ ծերունի կազմարարին 16 ֆրանք տալու եմ. ասոնք ամբողջապէս վճարուին եւ հոգիս ազատուի։

13. Մանչեսթերի գրասս մէջ կան իմ չենուած գաղղիերէն եւ հայերէն բառարան, գաղղիերէն Հայատանի տեսարդութիւն, գաղղիերէն Մինքայէլ Պատրիարքի պատմութեան թարգմանութիւն, երկու հատոր եկեղեցական պատմութիւն եւ մի հատոր ընդարձակ քրիստոնէական վարդապետութիւն եւ այլ չատ մանր գրուածք. ասոնք յանձնուին Խաստիզի թարգմանին, դուցէ օր մը ապուին։

14. Մանչեսթեր ապատ պատարատի կան Տէր Յովհաննէս Խաչիկեանի անդրն եւ իր պատկերն պղնձի վերայ փորուած հոն է։ Այն գրքի ճակատի խաչն ծուռ դրուելով է եւ թուականն 1864 է, եւ գրքին մէջ քանի մի տառատեսակք կան, որոց ցոնկն իմ եւ անոր թղթակցութեանս մէջ է։ Մեր դրաչարին այն վրիպակներն չարել արուի եւ ճակատին հետ մէկտեղ տպուին 1865 թիւ գնելով։ Նոյնպէս անոր 500 պատկերն տպուի եւ իմ ծախքով թղթակցմամբ ընելով բոլորն մէկ մասուկ լեցուի եւ իր հաշուին Կոպենհագէն իրեն զրկուի։ Նոյնպէս հոն տպած պատարատի կայ Մինքայէլ Պատրիարքի պատմութեան առաջին հատորն։ ասիկա ալ թղթակցմամբ կատարուի եւ մեր բաժնորդ վճարողներուն ձրի բաժնուի եւ մնացեալն ծախուի 'ի շահ մեր։

15. Փարիզ Կոստանդեան Պօղոս աղայի մօտ մի պարկ ունիմ, որոյ մէջ կան 25 լմբարդ որոյ արժէքն է 13500 ֆրանք, երկու օրիզ տաճոն Վիլ տը Պարիսի որոյ արժէքն է 850 ֆրանք, հինգ հինդերորդական օրիզ տաճոն Կոմմիշեայ, որոյ արժէքն է 465 ֆրանք, իմ մօտ մնացեալս մէջ ունիմ 3 օրիզ տաճոն քրեան իմմոպիլիէ, որք ինձ արժեր էն 1500 ֆր. բայց այժմ հաշիւ թէ 1200 ֆր. արժեն։ Ասոնք ամենն ծախուին եւ գումարն իմ կատակատար Նուազար փաշային ձեռքն ժողովի։

16. Զէ թուենի անուամբ . . . . . ամեն 3000 ֆրանքի չափ օգնութիւն ժողվեցի, եւ Պ. Պ. Լանկրուայի եւ Մուրատեանի դիտութեամբ հոն զրկեցի կամ Փարիզ աւանդ զրկեր։ յետոյ Յակոբեան աղան անցեալ տարի ինձ յանձնեց 4 լիրա, Բիրմանէն ալ այս տարի եկաւ 279 ֆր. որ տակաւին Լոնտոն Գ. Սէթ Սրբազարեանին մօտն է։

Այս գումարս ստացուի եւ մեր չորս լիրան հետ միացունելով իր տեղն զրկուի։

17. Իմ ձեռքս եղած ստակն իմ թաղմանս բաւական է։ խնդրեմ որ իմ թաղումն պարզ ըլլայ եւ անչուք։ Իմ դերեզմանիս վրայ անկուն մէկ սիւն մարմարիոնէ կամ գրանիտ մէկուկէս մէթր երկայն, եւ վրան գրուի հայերէն եւ դաղղիերէն «Կարապետ վարդապետ Շահնազարեանց, ծնեալ 'ի 14 մայիսի 1814 ամի 'ի Համադան եւ վախճանեալ 'ի Գահիրէ յամի 1865 . . . ամիս։

18. 25 տարի է եղեր մէկ փափաք միայն ունեցեր եմ, եւ այն իմ սիրելի Ազգիս համար։ Մեր Ժողովրդեան, այլ ազգաց հաճմատութեամբ, արտաքոյ կարգի թշուառութիւնն տեսնելով, անոր պատճառն ուրիշ բան չեմ գտեր բայց եթէ անոր անկրթութիւնն ու տգիտութիւնն, եւ ասոր դարման տանելու համար ջանացեր եմ ընդ զանազան ժամանակս մէկ ուսումնական միաբանութիւն հաստատել եւ գիշերօթիկ դպրոց մի բանալ եւ արժանաւոր եկեղեցականներ պատրաստել, որք այլ եւ այլ դասատուներ տարածուելով եւ իրենց սովրածներն տարածելով մեր ազգի մանկանց մէջ գիտութիւններ, դրականութիւն եւ հրատարակութիւն մատակցին։ Կ. Պոլիս, Փարիզ եւ Մանչեսթեր իմ մտադրութեանս կենդանի վկայ են. ուստի ինչ որ ես իմ կենդանութեանս չկարացի ընել՝ իմ մահուանէս յետոյ կը յանձնեմ իմ կատակատար վսեմափայլ Նուազար փաշային որ ընէ։ իմանալս փոյթ չէ որ յիշոյն կամ ոչ, բաւական է միայն որ իմ փափաքս կատարուի։ Հետեւաբար իմ վերոյիշեալ ատացուածքն վաճառուելէն եւ պատրաստ գումարներն ձեռք բերելէն զկնի կարծեմ թէ հազար գինէի չուտ գումար կը կազմուի։ Այս գումարն, կը խնդրեմ, այնչափ ատեն չտնով բանեցունէ՝ մինչեւ որ 4 հազար գինէի գումար ըլլայ։ ապա զր ամագրելուն հատատուն եկամուտի գնելով անոր տարեկան եկամուտն տան ուսակերսի համար իմ անուամբ մէկ գիշերօթիկ դպրոց բանալ տայ Կիլիկիայի կողմերն ուր որ ինքն պատշաճ տեսնէ, վերատեսչի, դասատուաց եւ այլ անօրինութիւններն իր գերդատանի մէջ պահելով, որով եւ Աստուծոյ օրհնութեանն, ազգի երախտագիտութեանն եւ իմ գոհութեանս արժանի ըլլայ՝ ինքն, իր ընտանիքն եւ բոլոր ազգատոհմն յորդւոց որդիս ամեն։

19. Իմ դէմքս փոտի ալրան Պողոս Նուազարեանին սիրոյ յիշատակ կը ձգեմ որ քանի տեսնէ՝ զիս յիշէ։

Կարապետ Վ. Շահնազարեանց։

Հանգուցեալ Գեր. Կարապետ վարդապետին բուն իր ձեռագիր կտակէն, զոր ինձ յանձնեց Նուազար փաշային տանելու, ճշգրիտ դատարարեալ ըլլալուն համար կը վկայեմ։

1865 օգոստոս 31 Ներսես Եպիսկոպոս Վարդ'ի Խաստիզ Կ. Պոլսոյ Ժամբրեան Գ. Խաստիզի։

Իզմիրի 100 հատոր Շարէն 60 միայն մնացեր կը, 40 բաժնուած ըլլալով. ասոնցմէ 24 Սեւվանտա Օրրեն հան է. 19 կողմնակցաուցի Ա. հատ. 2՝ Բ. 5. 4 Ասոդիկ եւ 5 վանտրամ—Սմիրատ. բաց 'ի 6 հատ. զորս Գէորք Վ. տուաք. 2 ձրի, 4 արծաթով այսինքն Հական ֆրանք։

1865 թիւ մայիսի 1. Սրբ. Գէորգ Վ. Զմիւռնիոյ յանձնեցի վաճառման համար 10 Օրրեկան Ա. հատ եւ 10 Բ. 10 կողմնակցաուցի Ա՝. հատ. եւ 2 Բ. 4 Ասոդիկ եւ 5 վանտրամ—Սմիրատ եւ ութը Հերքումն Դաշանց թղթոյ, առաջնոյն գին գալով 5 ֆր. եւ Դաշանցն երկու ֆրանք։

Զմիռն Դաշանց թուղթս ստացայ 'ի Պ. Պապոյէ Զմիւռնացւոյ։

(Այս հատուած թէպէտ եւ առանց ըստորագրութեան, այլ իրով իսկ ձեռամբ գրեալ ըստ մասին թանաքաւ եւ ըստ մասին կապարի գրչաւ։

(Ընդ օրինակսն)։

— —

Հնաւասիկ Տիխիսէն մեզ գրուած եւ անցեալ շաբաթ օրը ձեռքերնիս հասած նամակը՝ որ վերոհիշեալ Սրբազան Կաթուղիկոսին փոխուելը կը գուժէր, եւ որ ուշադրութեան արժանի խորհրդածութիւններ կը հաղորդէ մեզ։

. . . հրատարակիչ։

Օգոստոսի 22 թիւը անչուշտ Հայոց համար մի թշուառ օր կը համարուի, ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթուղիկոսի յանկարծական մահուան պատճառաւ։ Ճշմարիտ է. այս ցաւալի դէպքը մեր ազգի սիրտը չատ պիտի վիրաւորէ ու տարտամութեան թախծութիւնով պատէ. սակայն ի՞նչ անենք, ամենն տեղ եւ միշտ Նախախնամութեան բարերար կամքը ամենայն բանից 'ի վեր է։ Ուրեմն մեր թարգմութեան մէջ պիտի խնայենք Նախախնամութեան վճռի տակ եւ պիտի անդրադարձ լինինք։

Արդ, ես չեմ կարող այս մի քանի տողերս նվիրագրել Մատթէոս հանգուցեալ Կաթուղիկոսի կենսագրութիւնը. այս այժմ անկարելի է. նամանաւանդ, որ նորա կեանքը առաւել Օսմանեան հայասանի հայոց Սակայն մի իր կայ, որի վրայ կամենում եմ ձեր յարգութեան ուշադրութիւնը դարձրնել։

Վեհափառ Կաթուղիկոսի յանկարծական մահը, որ բազմաց գլուխ ան ու կոր-

ման պատճառ եղաւ, առաւելապէս ազգաւալի է անոր համար, որ այժմ դէպքերն ու միջոցներն ամենայն տեղ Հայերին հալածում են . . . Այժմ մի ասպարէզ է բացուում. — Կրքերի ծովերը մեծ մրրկներով կը յուզի, եւ քողը, խիստանասիրութիւնը, խորամանկ նպատակները ազգապաշտ դաւաճանների նպատակը կենդանացընելու կը ճգնին . . . Ուրեմն այս ասպարէզումը պիտի ցոյց տայ Հայը իւր խոհեմութեան հանճարը։ Կաթողիկոսի ընտրութիւնը եւ Հայոց բաղդի փոխոխութիւնը։ — ահա այս երկու խնդիրները, որ այս ասպարէզի մէջ խոհեմ մտքերով լուծուումն պիտի ստանան։ Եթէ այս գործն յիրաւի խոհեմութեամբ վերջանայ, անշուշտ Հայոց անուամբ եւ եթէ Կաթողիկոսութիւնը կը յառնէ իւր անկեալ վիճակից եւ կը կազմուի ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՈՑ։

Այս գործի մէջ Օսմանեան հպատակներն անշուշտ մի մեծ գործ պիտի կատարեն, օգուտ քաղելով իւրեանց երեսփոխանական ձայնի բազմութենից։ Ճշմարիտ է. Ռուսիայինք եւս անտարբեր չեն մնար այս ընդհանրական գործին մէջ. սակայն նոցա մէջ եւս գտնուած բազմաթիւ դաւաճանները, որոնք ռուսաց նպատակների գործակներն են, հանդիստ չեն մնար իւրեանց մտավատութեան ու անձնասիրութեան կիրքերը կենդանացընելու եւ իւրեանց արբանեակները Կաթողիկոսական նուիրական գահի վրայ ամբառնալու։

Լաւ մտածեն թող Հայերը ու ճանաչեն որ եթէ կամենում են իւրեանց հոգեւորական հոգեւորականքը առողջացընել, այս յանգամ ասպարէզին մէջ միայն կարող են. ուրեմն պէտք չէ չգնահատել այս դէպքը ընդհանուր Հայոց օգուտները կենդանացընելու։

Մնամք եւ այն։

Տիֆլիս 24 օգոստ. . . .
1865

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. սեմաշուք Կարապետ պէյ Եւրամեան՝ հինգ հազար զրշ. զկեց Խասգիւղի Թաղական խորհրդոյն, որպէս զի քօլէճայէն մեռնող ազգքաներուն ընտանեացը կամ որբոյը համար հագուստ շինուի և ածուխ առնուի։

Այսպիսի բարերարութեան մը վրայ մեր կողմանէ գովեստ խօսին աւելորդ համարելով, կը մատթենք միայն որ Ս. սեմաշուք պէյին ազնուասրտութիւնն ուրիշ շատ հեռաւոր ունեցողներ կարող՝ ազդայնոց մէջ։

—Երեքշաբթի օրը Բերայի Կաուսի թատրոնին դիմացը բնակեալ Եւրոպայի Սոփրիչի մը հայրը քօլէճայէն բռնուելով՝ 5 կամ՝ 6 ժամու մէջ մեռաւ։

Աղէկ կը հասկցուի, որ քօլէճան դեռ բոլորովին անհետացած չէ մայրաքաղաքէս, հեռաւորապէս նպատակ հասկանալ զգուշութիւնները դեռ ձեռքէ ձգելու չէ։

— Հօլէճան Սովկասի Երեմեան ծովեղերքներն ալ ճարակել սկսած է։ Թիֆլիսի, Հոնսթանթինոփսլի և Սոքումի մէջ բաւական մարդիկ գոհ կերթան յիշեալ զարհուրելի հիւանդութեան։

Մալթա կղզոյն մէջ ալ օրը 30—40 հոգի կը մեռնին քօլէճայէն։

— Գուբրեշէն առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Հուլա իշխանին տարեդարձի հանդէսը շքեղ կերպիւ կատարուեր է, և այս առթիւ իշխանը ներում շնորհեր է վերջին խռովութեանց մէջ գտնուած անձանց։

—Աղէքսանդրիայէն կը գրեն թէ սեպտ. 5ին՝ երկաթուղւոյն մթերանոցներուն մէջ հրդեհ պատահելով, բազում վաճառք և շատ կարեւոր թուղթեր այրեր են։ Գահիրէէն Սուէշ տանող երկաթուղւոյն վրայ ալ արկած մը պատահելով՝ բազմաթիւ անգղեցի ճանապարհորդներ մեռեր կամ վիրաւորուեր են։

Աղէքսանդրիայէ ծոցին մէջ ալ գաղղիական Մերիս շոգենաւը Եգիպտական Սիսութ շոգենաւին զարնուելով վերջինը ծովասոյզ եղեր է։

—Փարիզի Օրինիոն Լասիոնալ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Եգիպտոսի Բարձր. փոխարքան իւր եղբօրը Մուսթաֆա փաշային տարեկան քսան հազար լիրայի ռոճիկը վերահաստատեց, որ փոխարքայութեան ժառանգաց սահմանուած է։ Երեք տարի՝ ի վեր այս ռոճիկը կարած էր, բայց Բարձրը. Խանիկի փաշան երեք տարուան մնացորդն ալ պիտի վճարէ, և Բարձր. Մուսթաֆա փաշան առաջին անգամ վճռուն հազար լիրա պիտի ստանայ։

Բ. ԴՈՒՌՈՒՆ

ՕԳՈՍՏ. 25ԻՆ ՀՐԿԻԶԵԼՈՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԾՈՂՈՎ

Երկրորդ ցուցակ ստորագրութեանց

Առաջին ցուցակին գումարը 612000

Բարձր. Մեհմէտ Ալի փաշա, նախարար առանց պաշտօնի 50 000
Ս. սեմ. Խուրշիտ փաշա յաշաշտնեակ եղելոյ մեռելոյ 25 000
„ Յունեբաշ Իսմթիեվ, գեղապան Ռուսիոյ 3 000
„ Միրզա Հուսէյն խան, գեղապան Պարսիոյ 20 000
„ Էրիսարքի պէյ գեղապան Բ. Դ. ի Պերլին 2 500
Պ. Տը Պոնթէր, գործակատար Գաղղիոյ 2 200
„ Ռիթրէ, առաջին թարգման Գաղղ. գեղապանին 3 080
Ս. սեմ. Պ. Կրէնպէրկ գեղապան Պէլճիոյ 1 320
Պ. Ռոզեր թարգման Գաղղ. գեղապանին 440
Պ. ատաթիոյ և Պեպէքի Լաւարիսի կրնաւորք 1 000
Տիկին Իսմթիեվ 500
Պալեցին Իշխանուհի 500
Օսմանեան դրամական ընկ. 20 000
Պ. Տը Սթաալ խորհրդական Ռուս. դեսպանին 300
„ Պոկուսլավսքի, առաջին թարգման Ռուս. 300
Տիկին Պոկուսլավսքի 140
Պ. Տը Ռումանի առաջին քարտուղար Ռուս. դեսպանին 200
„ Տը. Հիմրսօ. երկրորդ քարտուղար Ռուս. Դեսպ. 150
„ Օնօն, երկրորդ թարգմ. Ռուս. 150
„ Ը. Թիմանի երկրորդ թարգմ. 200
„ Իվանով 150
„ Միւլֆելտ 200
„ Մերինկ բժիշկ Ռուս. 100
„ Ընթիրա հրամանատար Ֆրգաթոնի 300
„ Լ. Մազելքին տեղակալ 100
„ Պ. Ռաւլաքի 100
„ Լ. Սոպ ենի 100
„ Ռ. Սթրաւքի 100
„ Օ. ալիսին երկրորդ նաւապետ 100
„ Տրթոր Շարլը Հուպշ 180
„ Լիպերհարտ Ընդ. Հուպ. Ռուս. 300
Յ. Տերթա 500
„ Զաքարօֆ 180
„ Երթինօֆ 200
Օկնս Շէյ 250
Ս. Պոմպրօֆ 100
„ Պ. Թէօտորիսի 250
Բոգմա Բոլիքրոնիսէս 500
Նիշան Ռէիլօֆ 100
Բարարոնի 100
Եղնազար Յովհաննէս 190
Ատուլլահ Միրէլ 200
Գալիաս 200
Միկիսիչ Ռէրեցօֆ 200
Առաքել Մամսեան 200
Տերուերօֆ 100
Լազարովիչ 100
Բոնտարլը 300
Տը Բասթրօ 500
Մուրատօֆ 200
Էթիէն Ռալլի 500
Յան Թէօտորիսի 200
Իմմանուել Հարմ օղլու 250
Գործակալ Թիւն Ռուսաց Նաւարի. Ընկ. 1 000
Մօսիւ. Ի. Նուկովիչ 200
Տ. Ընկելիսիս 200
Հաճի Մահմօս 100
Էրբինակ 150
Գր. Գարութեան 100
Մարիրոս Բեհեհա օղլու 250
Գրիգորօս Զաքարօֆ 250
Սթաւրոս Թէօտորիսիս 200
Ալեկսանդր Միրզաղօֆ 200
Ամպրուազ Մաւրօքորդաթօ 500
Թարաքճեան 100
Սաեփան Միքայելօֆ 100
Ս. Ֆրանքլին 500
Ի. Գրիգոր 400

Գումար զրշ. 754 280

Գանձապահ Յանձնաժողովոյ
Ս. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

Երրորդ ցուցակ ստորագրութեանց

Նախընթաց ցուցակներուն գումարը զրշ. 754 280
Բարձր. Մայր Ֆաղել Մուսթաֆա փաշայի 75 000
Եգիպտ. Խրատիմ փաշայի
Բարձր. այրի տիկինը 10 000
Ս. սեմ. Տաւլութ փաշա ընդհանուր կառավարիչ Լիբանանու 10 000
„ Բ. Տիլլեանի. դեսպ. հելլենական 4 400
„ Ֆերիդ Խրատիմ փաշա 1 000
Գ. Գ. Համնաս և ընկ. սեղան. 20 000
„ Տը Գուվիլ. երրորդ քարտ. Գաղղ. դեսպ. 880
„ Գարէ. Հարտ դիւանապետ Գաղղ. դեսպ. 880

Գումար զրշ. 876 440

Գանձապահ Յանձնաժողովոյ
Ս. ԱՐԶՈՒՄԱՆ

Ուրբաթ վերջանալի չափ ստորագրութիւններով հեռաւոր շնորհակալութեան նամակը զրկուած է մեզ՝ հրատարակելու խնդրանքաւ.

. . . խմբագիր.

Եթէ բարիք ընողը առաքինի է՝ ուրեմն շատ մը բարերարութիւն ընծայելը ոչ միայն առաքինի են՝ այլ և բարերարք եւս կոչուելու են. արդարև այս փառաւոր ձիրքը շատերուն չտրուիր, և հեռաւարար տրուելու ալ ըլլայ՝ յարմարութիւն չունենար՝ ի գործ դնելու։ Անկեղծութեամբ կը պարտաւորինք յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնները Բերայի Թաղականացը համար, զլխաւորապէս Նէվզուլեան Յարութիւն աղայի՝ Խաղալեան Յակոբ աղայի՝ Ուռնեան Աբիկ աղայի՝ Թաղեւորեան Յարութիւն աղայի, եւս նախորդ Թաղական Պ. ապդանեան Յոհաննէս աղայի, որոնք անձնուիրական աշխատութեամբ հոգ տանելով՝ թաղեցւոց ամեն տեսակ կարօտելոց օգնեցին. հեռաւարար մահուան տաժանելի հարուածոյ ժամանակ Բերայի ազգաբոյս հասարակութեան ձեռքէն բռնելով՝ կեանքերնին մահուան սոսկալի հարուածէն ազատեցին բժշկական գործոյութեամբ. և շատ անանկներ որոնք աւուր հացի կարօտ էին մնացեր այն յուսալի օրերը՝ լուսի կերակրելէն վերջը զանոնք գոհ ընելու համար ստակ տեղամ հոգ հնարելու։ Ասոնք և ասոնց նման ուրիշ տեսակ շատ բարիքներ ամենայն մարդասիրութեամբ կատարելէն ետքը, առանց խորութեան մեր արենակից հոմէական եղբարց աղնանիներէն ոմանց ալ ազգասիրական խնամքը օգնեցին. ուրեմն այս բարերար և մարդասէր անհանց յիշատակը յաւիտեան բլան և ոսկի տառերով գրուին Բերայի հայոց երախտագէտ սրտին վրայ. ասկից ետքը թող զիանան բերացիք իրենց բազդը և ձակատագիրը տրնորինողները. ահա՛ փորձառութիւն մը Սահմանադրութեան (անհրաժեշտ պարտիք) կոչուած օրէնքը վաւերացուց. թողուրիշ թաղական Էրգոյք օրինակ առնուն թաղեր անձնուէր ազգայիներէն, որոնցմէ շատերն ոչ գեղի և ոչ այլելութեան ստակ առած է մարդասիրութեամբ և ազգասիրութեամբ. այս վերջ անձը՝ մահաբոյժ մէջտեղս իւր հնարած անվնասելի գլնուելը ազատութիւններով գիւանդները միայն թաղես մէջէն հինգ հարիւր հոգ. ոյ չափ Լուսաւորչական և Հոմէական հայք՝ անազորոյն մահուան անգութ երկայարի մանգաղին գէմ զլնել տուաւ, և զանոնք պահպանեց այն գլնուելը տակ՝ ի մեծ զարմացումն թաղեցոց. զայս կը վկայէ Ազգասիրական ընկերութիւնը իւր խուսմբովը, մինչև անգամ Գոլես առանց իւր այլելութեան միայն այս գեղերուն ուժովը հարիւր հոգ. ոյ չափ այս հիւանդութեան զոհ ըլլալէն ազատած է՝ ի հայոց և՝ ի տաճկաց, զոր տաճիկք ընդ հանրութեան օգտին համար իւրեանց թէրմիւմանը Անվալ լրագրին մէջ հրատարակեցին՝ ի լուր աշխարհի. ուստի մնամք շնորհապարտ։

Բերա 1865 սեպտ. 5 (Սարդարութիւնը)

Բարաքարէն օգոստ. 23 թուով հետեւեալը կը գրեն։

«Յուլիս 16ին՝ օգոստոս 20ը մինչև, քօլէրան դիւզաքաղաքիս այլ և այլ թաղերուն մէջ ճարակելով 50—60ի չափ մարդ զոհ տարաւ, և բոլոր քաղաքն ու շրջականները սոսկ ու դողի մէջ ձգեց. բայց ոգորմութեամբն Աստուծոյ՝ տասն օրէ՝ ի վեր է որ անուշն անգամ մոռցուեցաւ. յիշեալ հիւանդութիւնը քաղաքս մուտ ընելէն սկսեալ՝ զրեթէ մինչև հիմայ ձեռք առնուած առողջապահիկ միջոցներն՝ արդարև մեծ օգուտ բրին հանրութեան։ Այս տեղս պարաք կը վարկանիք հրատարակաւ յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը թէ՝ վեհանձնոյ Աղա պէյին, որ բաւական տանէ՝ ի վեր քաղաքիս կառավարիչն է, և թէ՝ Հայազգի ու օտարազգի երեւելեաց, որք իրենց աշխատութիւնը չխնայելով՝ ամեն միջոց ձեռք առին յիշեալ հիւանդութեան առաջքն առնելու համար։

Թիւ մ՝ալ Աղդարին լուր տանք ձեզ.

Գիւղ գաքաղաքիս մէջ 4—5 տարիներէ՝ ի վեր ուսմունք, ուսուցմարան, գպրոց՝ վերջապէս ազգի մը դեպ՝ ի յառաջդիմութիւն քայլափոխելու համար ինչ որ պէտք էր, գրեթէ բոլորովին մոռցուած էր. բայց Աբրահամեան Աբժանապահաւ Սերովբէ Պ. ապդապետին ազգու տանտրտանութիւններովը որ երկու տարի հոս կենալով՝ շարունակ քարոզեց, դարձեալ արծարծիլ սկսաւ ուսումնասիրութեան կրակը ամենուն սրտին մէջ. ասոր հետ մէկ տեղ թէ և՝ ի կողմանց կողմանց խոշնդասներ ու արգելքներ ալ եղան, բայց դարձեալ չյաջողեցան. գպրոցաց տնտրեկորդ վիճակը բարեկարգեց, իրեն օգնական ունենալով միանգամայն թաղական յարգելեաց համախմբութիւնը. կիսաշէն ուսումնարանը կատարելագործել տալէն զկնի՝ բաւական եկամտի գուսա մ՝ալ բացաւ, հարմնիքի քսան զրուշ, մկրտութեան վեց զրուշ և այլն տուրք որոշելով։ Այս մանաւանդ՝ տեղւոյս երիտասարդներէն կազմուած Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը քաջալերելու համար՝ հասարակութիւնը յորդորելէն զատ, եօթը տարի՝ ի՝ չափ առաջ խանգարեալ թանգարանը վերահաստատելու համար ալ յորդորներ ըրաւ յաջողեցաւ։ Ուստի . . . խմբագիր, մեր շնորհաւորա զգացմանց հաւասիքը՝ ի մասնաւորի յիշեալ Աբժ. Հօր մասուցանելէ եաւ, պարտք կը համարինք գարձեալ հրատարակաւ շնորհակալութիւն մատուցանել՝ ի գլխոյ թանգարանի բոլոր բաժանորդաց, թէ՝ յիշեալ Աբժ. Հօր և թէ՝ թաղական խորհրդոյ մեծատարամբ յարգելեաց, որք իրենց ազգասիրական ջանիւրը քաջալեր հանդիսացած են։

Ձմեռնանք նաեւ մեր խորին շնորհակալիքը ազգօգուտ լրագրոյդ միջոցաւ յայտնել առ Աբժ. Մխիթարեան Աբեմաշու Ս. Աստուածածնի վանաց, որ իւրեանց ազգասիրութեամբն ու ուսումնասիրութեամբը խրախուսել բաւեհաճեր են թանգարանս երեք օրինակ Բարոյական դասախարակութեամբ և հարիւրի չափ ալ անգրագրելով։ Այս օրերս գեղեցիկ սեռին համար ալ թանգարան մը բացուելու լոսք կը պաղատի։ ուստի կը յուսանք որ քիչ ժամանակէն այս փափաքելի լուրն ալ ձեզ հաղորդելու բարեբաղդութիւնը կունենանք։ Ամէն անանց՝ որք այսպիսի բարենպատակ գործի մը արդելք ըլլալու կը ապնին։» * * *

. . . խմբագիր Մասիս պատուական լրագրոյ.

Ձեր վերջին մանրամերթին մէջ Յ. Պ. Եմիզեանեան սարագրութեամբ բազաբպիր մը կարդացինք, որով սոյն անձը կը գանգատի թէ գերձակ Յակոբի ձեռամբ փոխանակ 17 տամնակի և 85 զուրուշի՝ 100 տամնակ ծախուած և 500 զուրուշ հատուցուած ըլլալը՝ նոգարարձութեան հրատարակած նուիրաց ցուցակին մէջ սխալմամբ չէ ծանուցուած։

Հիւանդանոցի գանձապետը պարտ կը համարի ձեր լրագրոյն միջոցաւ ծանուցանել, որ ինքը Պ. Եմիզեանեանի տամնակ յանձնած չէ, և հոգարարձութեան անդամ Մ. Միհրան աղայի յանձնած տամնակներուն դիմը ամբողջ ընդունած է, առանց անոնց որոշ ձեւ. ուամ ծախուիլը գիտնալու։

Իսկ գերձակ Յակոբին 17 տամնակին դին 85 զուրուշը սխալ չէ որ ուզիկնը։ կրնայ Պ. Եմիզեանեանը ենթադրել որ Պօղոս մէջ կրնայ իրեն անծանօթ գերձակ Յակոբներ գտնուիլ։

Հաճեցէք, . . . խմբագիր, մեր սոյն գրութեան անկիւնը մը շնորհել ձեր լրագրոյն էջերուն մէջ։

Ուրոյ մնամ Լայսն

10 սեպտ. 1855 * * *

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՏԵՂ ԾՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն 1)

Բանասեղծութիւնը այն խուլ ասնորոշ ձայնն է որ հոգւոյն շատ անծանօթ բաներ կըսէ, հրեշտակի մը խօսակցութիւնը մեր հոգւոյն հետ, վերայալ և անհերեւոյթ իրայ յարիշատկութիւն մը, մտածութիւն մը որ աշխարհէս զատ հոգւոյն վայելն կանցնի՝ ինչպէս արեւակէզ անապատներուն վրայէն յանկ արծաւի զովացուցիչ հովմը։ Այն յարիշատութեան վայրկենին մէջ՝ կարծես ինքն իրմէ դուրս՝ հեշտութեանց դուռանի մը մէջ լրջալով՝ կըսէ՝ ի՝ երդոյն՝ ի հեռաստան երկնային ներդաշնակութիւններ և իր շրթունքներէն կը հոսին երկրիս վրայ հազիւ քանի մը բառեր, բայց ասոնք յերկնաստան քաղեալ ծաղիկներուն ամենէն նուիրեալներն են. քանզի լուսեղէնները իր հոգւոյն վրայ կը սպասին՝ կը նուազին . . .

Ինչ համար Բանասեղծութիւն կայ մեր մէջ նպաստաբերին մէջ՝ որ իր քնացած ազուն արարանին վրայ կը կախուի լուռ և անշշունչ՝. Բանասեղծութիւն կայ մանկան մը անմեղ ծիծաղին մէջ. Բանասեղծութիւն կայ այն կամթողին բարեւին մէջ զոր երկու սիրայօդ սրտեր կուտան իրարու՝ երբոր խօսքերը շրթանց վրայ սպառած են, երբոր հառաչանաց կրակէ թեւերը հոգւոյն վրայէն չեն կրնար թռչուիլ։ Այն ոգին կայ պատերազմին հրացայտ և արեւանիշ աչքերուն մէջ. նոյն ոգին վերջապէս բնութեան մէջ, թէ՝ երբ խաղաղ ամեն ծաղկանցիկ մէ յմէկ դեղոյ կը սիրէ՝ և առաւելեալ ժպիտ մը, թէ՝ երբ ցասուցեալ՝ ծովուց շարժուն լեռները իրարու վրայ կը փշրէ՝ և մութ երկինքս մէջէն իր հրանշոյլ սուրը կը շողացնէ։ Արդի կարգին սիրոյ բանասեղծութեան քնարն է, և իւրաքանչիւր կիրքերնիս անոր մէ յմէկ թելերն։

Այս զանազան զգացմունքները զբոսով յայտնեալ ես, կամ թէ անդիր թողլով սրտիդ մէջ թաղելի ես, բսեմ՝ միշտ բանասեղծութիւն է։ «Շատ քերթողներ կան, կըսէ Լորա Պարբոր երբէք՝ ի գիր աւանդած չեն իրենց ազդեցութիւնները, և թերեւս անոնք ընտրեալագոյնքն են. այնպիսիք գոյութիւն, սիրեցին և իրենց սրտին մէջ ճնշեցին Աստուածը. հասին յատեան առանց երկրաւոր մրանի մ՝ուանենալու իրենց ճանկին վրայ։»

Այս բարդադիր ատուածուհին որ չարհամարհեր ազգասին դ ձուձ՝ սեղանը նստելով՝ անոր ձեռքէն բաժակ մը գինի ընդունիլ, որ երազելք կ՝որոնէ անմեղ ոգիկին քունը, և միայնութեան մէջ նստող տառապեալ այրուցն ազդուելը կը սրբէ, ընկերութեան ամեն տառիճաններէն վեր ելելով՝ երբեմն թագաւորներու խաւարամած ճակատին վրայ մելիթարս թեան երկնային նշոյլ մը կարձակէ, և քանի՛ անգամ, արքայք իրենք բոլոր իշխանութիւնը առնոր մէկ ժպտին հետ ուզեր են փոխատնակել։ . . . Ոմ՝ առանձին գանուելով ծորձորի մը մէջ՝ կամ լիրան մը հակոյսնէ կախեալ տակ՝ մինչեւ մտամտմունքէ մտածմունք ծփալով՝ երբ ակարակի աշխարհայ անծայր ասպարէզները կը լողար՝ չէ սթափեր չէ զրգուեր տեսարժէք սրնգի մը գեղգեղասոյլ գայլայլիկէն որ յոգնած հոգւոյն գոգցես կարդուցիչ հմայիչ մը տալով՝ հանգիստ ու անհոգնութեան մէջ ցնդեր է։

Երբեմն աւելի խրթին՝ այս դիցուհին կը խրախուսէ պատերազմաց արեանց գաշտին վրայ, մահը գոգցես զինաթափ ընելով։ Երբեմն կը նստի գերեզմանաց հեգերքը իր քնարը տխուր նոձիներն կախելով, և մահուան անգամ յանձնած տամնակներուն դիմը ամբողջ ընդունած է, առանց անոնց որոշ ձեւ. ուամ ծախուիլը գիտնալու։

Իսկ գերձակ Յակոբին 17 տամնակին դին 85 զուրուշը սխալ չէ որ ուզիկնը։ կրնայ Պ. Եմիզեանեանը ենթադրել որ Պօղոս մէջ կրնայ իրեն անծանօթ գերձակ Յակոբներ գտնուիլ։

Հաճեցէք, . . . խմբագիր, մեր սոյն գրութեան անկիւնը մը շնորհել ձեր լրագրոյն էջերուն մէջ։

Ուրոյ մնամ Լայսն

10 սեպտ. 1855 * * *

ԸՆԴՀԱՏԵՂ ԾՈՒԹԻՒՆ

(Շարունակութիւն 1)

Բանասեղծութիւնը այն խուլ ասնորոշ ձայնն է որ հոգւոյն շատ անծանօթ բաներ կըսէ, հրեշտակի մը խօսակցութիւնը մեր հոգւոյն հետ, վերայալ և անհերեւոյթ իրայ յարիշատկութիւն մը, մտածութիւն մը որ աշխարհէս զատ հոգւոյն վայելն կանցնի՝ ինչպէս արեւակէզ անապատներուն վրայէն յանկ արծաւի զովացուցիչ հովմը։ Այն յարիշատութեան վայրկենին մէջ՝ կարծես ինքն իրմէ դուրս՝ հեշտութեանց դուռանի մը մէջ լրջալով՝ կըսէ՝ ի՝ երդոյն՝ ի հեռաստան երկնային ներդաշնակութիւններ և իր շրթունքներէն կը հոսին երկրիս վրայ հազիւ քանի մը բառեր, բայց ասոնք յերկնաստան քաղեալ ծաղիկներուն ամենէն նուիրեալներն են. քանզի լուսեղէնները իր հոգւոյն վրայ կը սպասին՝ կը նուազին . . .

Ինչ համար Բանասեղծութիւն կայ մեր մէջ նպաստաբերին մէջ՝ որ իր քնացած ազուն արարանին վրայ կը կախուի լուռ և անշշունչ՝. Բանասեղծութիւն կայ մանկան մը անմեղ ծիծաղին մէջ. Բանասեղծութիւն կայ այն կամթողին բարեւին մէջ զոր երկու սիրայօդ սրտեր կուտան իրարու՝ երբոր խօսքերը շրթանց վրայ սպառած են, երբոր հառաչանաց կրակէ թեւերը հոգւոյն վրայէն չեն կրնար թռչուիլ։ Այն ոգին կայ պատերազմին հրացայտ և արեւանիշ աչքերուն մէջ. նոյն ոգին վերջապէս բնութեան մէջ, թէ՝ երբ խաղաղ ամեն ծաղկանցիկ մէ յմէկ դեղոյ կը սիրէ՝ և առաւելեալ ժպիտ մը, թէ՝ երբ ցասուցեալ՝ ծովուց շարժուն լեռները իրարու վրայ կը փշրէ՝ և մութ երկինքս մէջէն իր հրանշոյլ սուրը կը շողացնէ։ Արդի կարգին սիրոյ բանասեղծութեան քնարն է, և իւրաքանչիւր կիրքերնիս անոր մէ յմէկ թելերն։

Այս զանազան զգացմունքները զբոսով յայտնեալ ես, կամ թէ անդիր թողլով սրտիդ մէջ թաղելի ես, բսեմ՝ միշտ բանասեղծութիւն է։ «Շատ քերթողներ կան, կըսէ Լորա Պարբոր երբէք՝ ի գիր աւանդած չեն իրենց ազդեցութիւնները, և թերեւս անոնք ընտրեալագոյնքն են. այնպիսիք գոյութիւն, սիրեցին և իրենց սրտին մէջ ճնշեցին Աստուածը. հասին յատեան առանց երկրաւոր մրանի մ՝ուանենալու իրենց ճանկին վրայ։»

Երբեմն աւելի խրթին՝ այս դիցուհին կը խրախուսէ պատերազմաց արեանց գաշտին վրայ, մահը գոգցես զինաթափ ընելով։ Երբեմն կը նստի գերեզմանաց հեգերքը իր քնարը տխուր նոձիներն կախելով, և մահուան անգամ

(1) Տես Եր. 698։

գաղութիւնները կամքէ։ կարծես թէ սիրելեաց ոգիներն իր ձայնէն զմայլած ու զարմած՝ կիջնան գերեզմանին վրայ և յուսալը համբուրիւ մը՝ մահը իրրև անմահութեան դուռ կընդունին։ Ինքն իր թեւոցը վրայ մահկանացուաց հառաչանքներն կը բարձրացնէ յաթոռ Աստենակալին, և ինչպէս իր մխիթարական պատգամներն կը բերէ տառապեալ առաքինուոյն՝ այսպէս երբեմն իր հրայայտ կայծակներովն զինեալ՝ կը նշաւակէ տիեզերաց ոչնչութիւնը՝ և զամբարիշան՝ որ անոր վրայ իրրև բազմեալ կը խրոխտար՝ անոր աւերակաց տակ անհետ կընէ։

Բայց դուսուր բանասաեղծութիւնը իր կատարելութեանը համար ամենայն ուսանոյ օժանդակութեան կարօտ է, կամ թէ ըսեմ անոնց ամենուն ծուծն է։ Արդեւ եթէ մեծամեծ քերթողներն առնունք՝ ի քննութիւն՝ կը տեսնենք որ իրենց գրուածոցը մէջ դարերնուն գիտութիւնը ամփոփուած է։ Հոմերոսը օրինակի համար իր երկու գիւցազներգութեամբը լեալը տեղեկութիւն մը չտար արդեօք 2–3 հազար տարուան միջոցին մարդկանց բարուցը՝ կրօնից՝ սովորութեանց՝ գիտութեանց՝ և ամենայնի վերջապէս։ Բայց ինչո՞ւ իր փառքը մէկ քանի դարուց մէջ ամփոփեմ։ միթէ ամբողջ մարդուս պատկերը չներկայացներ, որ միշտ ամփոփոխ պիտի մնայ։ Բանի, և հոս հարեւանցի մը ըսուած ըլլայ, մարդիկ շատ անգամ տարաղ և կերպ փոխեր են, այլ ի՞նչ ալ ըսուի՝ իրենց ներքինը ամփոփոխ մնացած է։

Ուստի չէ թէ միայն աշխարհիս առաջին ժամանակները՝ յորում մարդիկ ազգաբնակեալ շատ բաներու պատճառաց՝ Աստուծոյ ծաղկափիթիթ ժողովը իրենց մտաց խաւարը կը ծածկէին, չէ թէ ան ժամանակները միայն յորում բանասաեղծութիւնը զանոնք՝ ի քարտաքարիթութիւն հրաւիրելով՝ իրենց մտաց առջև անոյշ և անտերունչ տիեզերքը՝ աստուածներով կը բազմացներ, ոչ յայնժամ միայն կըսեմ՝ Ցեարք իմ, որ տիեզերական յեղափոխութիւններն դեռ նոր կատարուած ըլլալով՝ աշխարհիս կործանման շշուկը տակաւին արձագանք կուտար ամեն մարդու սրտին մէջ, բանասաեղծութիւնը այնչափ մեծարոյ էր և պէտք էր ըլլալ յաջող ամենեցուն, այլ նոյն իսկ այս Սկեպտիկեան դարուս մէջ՝ բիւրաւոր վիճիկ Անհուն մոլորութեանց և ճշմարտութեանց ալեկոծ Ովկիանոսին մէջէն բանասաեղծութիւնը անարատ ճակատ մը մեր կը վերցնէ, և մենք ալ վերջապէս ամեն դրութիւններէ յափրացած և տաղտկացած անոր ծոցը կը դիմենք։ Բանդի ամեն ճառագայթ՝ որ լուսոյ և խաւարի մրցմունքէն քակտուելով՝ դէպ յերկինս կը դիմէ, ամեն մտածմունք կամ հառաչանք որ արտուստ հոգիէն վրցուած անհունութեան մէջ կերթայ՝ և հոն կ'սպասի կամ արձագանգ մը կը գտնայ՝ ամբողջ քերթուած մըն է, թէև անթարգմանելի։ Բայց ի՞նչ է մարդուս ան բաղձանքն առ վերացեալ, միթէ պարզ զուարճութիւն մը։։։։ Ո՛չ, այլ փան ալ բանասաեղծութիւնը միայն մարդուս բռնաւոր և քաջքայող զօրութենէ ազատ մնացած է, և մեր հոգին այն ազատ շունչը՝ ինքնայօժար կը դիմէ առ աղբիւրն ազատութեան։ — իբրև լուսոյ նշոյլ մը թանձրամած խաւարի մէջ կորսուած՝ բրեր հոգին սոսկալով այն մութ վիհէ. բէն գոր անատուածութիւնը ոտքին տակ կը բանայ՝ կը սլանայ դէպ 'ի վեր ճշմարտութեան հեռաբերը բնառելու, և ան մեծ փայրենին՝ ամեն սիրտ՝ քը նար կը գառնայ, ամեն հառաչանքներդ մը, ամեն մտածութիւն նորատեղծ տիեզերք մը։

Բանասաեղծութիւնը միայն կընայ ըստ կարելոյն ճշդիւ՝ նիւթական միջոցներով մատչ ծնունդները ներկայացնել, երբեմն նուագաց՝ երբեմն գեղարուեստից և երբեմն մեր կրից ուրբնութեան մէջ։ քանզի ամեն ուսմունք իրենց հարկը կը մատուցանեն այս տառուածաուհւոյն, մանաւանդ այս ժամանակիս մէջ աւելի բարգաւաճողը՝ այսինքն փիլիսոփայութիւնը։ Անկից ալ յայտնի է ասս որ գժուարաւ կընայ գրանուիլ փիլիսոփայ մը՝ որ դարուս ոգին լիապէս մեզի ներկայացնէ՝ այլ առաւել կամ նուազ իւր գաղափարացը մերձենցուցած է եթէ ինքն իրմէ նոր գրութիւն մ'ալ հնարած չէ, բայց կը գտնենք բանասաեղծներ որոնք իրենց գրուն ոգին անթերի կը ներկայացընեն մեզ։ — Ով Լամարտինեայ տաղերը կարդալով՝ օրինակի համար, չհասկնար այս ժամանակիս ամեն բանէ ձանձրացած ամեն բանի վրայ խորհրդածող հոգին։ ինչպէս հասակէն առաջ միտքը բացուած տղայ մը որուն անհամ կերևան իր հասակին խաղերը և սակայն անոնցմէ մեծերուն ալ ձեռնհաս չէ։ Ով ըրա Գայրընի ամայի և աւերակ հոգւոյն մնեմոնալով՝ ըսեմ՝ չլսեր հոն խոցտակուիլ և արձագանգ տալ իր ժամանակին խառնայոյզ ալիքները։ Անոնց նման ուրիշ մեծամեծ քերթողներ ունդէնէր, Հ. Յ. քափիաներ, Կէթեներ, Ռալտերոններ, Զիւկոներ։ Եւ ինչո՞ւ զատ զատ անուններ տամ մինչ դեռ այս գաղափարս այնպէս տոգորուած է ամեն մտաց մէջ՝ որ այս յաջողութիւններես զուրկ քերթող մը՝ պակասաւոր կերևի։ Դասական մտքան հանճարը փրկած չէ գինքը քննադատութեան ճիրաններէն՝ իր պատմական և մեկ քանի աշխարհագրական անհոգութեանցը համար։ Աստ հոս հարկ կը համարիմ ըսել որ եթէ նախնի քերթողք քուրմ էին՝ և արդիք փիլիսոփայ, սակայն բանասաեղծութիւնը ամենայն ուսմանց օժանդակութեան կարօտ է ըսելուս չեմ խմնար որ անոնց նուրբ և խորին վէճերը կը խնարհի (ինչպէս եիբեմն Եւրիպիդէս, կամ նոր ժամանակներս Միլտոնի՝ չափազանց շռայլութեամբ մատչ ըրեր են) այլ պարզապէս անոնց ծուծը կը քաղէ։ կամ թէ ըսեմ կոյս մին է որ իմաստութեան գրասեղանին մէջէն թռչելով՝ այլ և այլ ուսմանց և գիտութեանց ծաղկաքաղ մը կընէ՝ իր ճակատին պսակը գեղեցկացնելու և զանազանելու համար։

(Շարունակելի) Թ. ԹԷՐՁԻԵԱՆ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պոլիս 10 սեպտ.

Հաբաթէ մը 'ի վեր Եւրոպայէն առնուած հեռագիրները Օսմանեան արժէթղթոց նպաստաւոր ընթացքին իրենց հաստատութիւնը չկորուսին։ Թէ՛ մայրաքաղաքիս և թէ՛ Լոնդրայի ու Փարիզի մէջ արժէթղթոց առուգումն անդադար յառաջ երթալու վրայ է, և մինչև հիմայ միայն Կ. Պոլսոյ մէջ ստուգուած արժէթղթոց գումարը 6 միլիոն լիրան անցած է։ Հին արժէթուղթերը մէկ կողմանէ հասնելուն պատճառաւ նորերն աւելի յարգ կը գտնեն, և շատ մը շահագիտներ ալ գնելուն ախորժութիւնէն օգուտ քաղելով, իրենց ձեռքը գտնուած հին արժէթուղթերը ծախեցին։

Գիներն ի՛նչ վիճակի մէջ ալ որ մնան, չենք կրնար ժխտել որ ներկայ վիճակն առժամանակեայ է, և փոփոխութիւնը կատարուելէն ետքը ինչպէս ըլլալիքը չգիտցուիր։ Ուստի շահագիտները խոհեմութիւն ըրած կըլլան որ բայց գործողութիւններ չընեն, կամ բոլորովին գործողութենէ ետ կենան։ մինչև որ նոր արժէթուղթերը ելնեն։ Նոր արժէթղթոց ելնելն ուշանալուն պատճառաւ Լոնդրայի մէջ հարիւրին հինգնոցները քիչ մ'ինկած են, որուն վրայ Ռ. Դրան բողոք ըլլալով, հեռագրով ապդարարութիւններ արուեր են ուր որ հարկ է, ուստի կը յուսացուի որ նոր արժէթուղթերը մինչև ամոյս վերջը կելնեն։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՀԵՏ · ՊԵՐԼԻՍԻ ԳՈՒՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պէշկիթաշի Հայկազեան ընկերութիւնն այս օրերս երկրորդ անգամ՝ ի լոյս ընծայեց Պատուելի Ա. Մ. Գարագաշեանի յօրինած հայերէն քերականութիւնը, որուն առաջին տպագրութիւնը՝ ինչպէս կը յուսացուէր՝ արժանաւոր ընդունելութիւն գտնելով ազգային դպրոցներէն, քիչ ժամանակի մէջ սպառած են։

Գիտնական հեղինակը իր և ազգոյ փոքրաառութենէն թելադրեալ կարևոր փոփոխութիւններ ու յաւելուածներ ըրած ըլլալով, իր աշխատութեան այս երկրորդ տպագրութիւնն աւելի ճոխ և կատարեալ կը ներկայանայ ուսումնասէր հասարակութեան, ինչպէս որ կը տեսնուի նորատիպ քերականութեան յառաջաբանէն, զոր ըստ խնդրոյ Հայկազեան արդիւնաւէտ ընկերութեան ամբողջ կը հրատարակենք։

Ուսումնական խորհրդոյն ազգային դպրոցաց ուսման ընթացքին մէջ Հայերէն գրաւոր լեզուին ուսմանը առած կարևորութիւնը տեսնելով Հայկազեան Ընկերութիւնս Հայերէն Քերականութեան այս երկրորդ տպագրութիւնն աւելի ճոխ եւ կատարեալ ընել տալ հարկ համարեցաւ։ մանաւանդ որ ասկէ առաջ համառօտ Քերականութիւն մը 'ի պէտս նորադոյն ուսանողաց 'ի լոյս ընծայած է։

Քերականութեանս հեղինակն՝ այս տպագրութեան այն ամեն փոփոխութիւններն ուղղաւելուածներն բրաւ զոր իւր եւ այլոց փորձառութիւնը կը թելադրէր, եւ գրաբար լեզուին ուսմանը ազգային դասախրատութեան մէջ ունեցած եւ ունենալու բաղմաղիմի կարեւորութիւնը կը պահանջէր։ Հեղինակն Ուսումնական խորհրդոյն գրաբարին ուսմանը նկատմամբ ըրած նախատեսութիւնն այնչափ աւելի կը յարմէ որչափ համոզուած է թէ Հայ սերնդեան արդի լեզուին ինչպէս ծնունդը գրաբարէն է, նոյնպէս աճումն ու զարգացումը գրաբարով պիտի ըլլայ։ Ան տեսութեամբ գրաբարին ուսումը մեր ազգային նախակրթական դասախրատութեանն առաջին եւ գլխաւոր մասը պիտի ըլլայ մինչեւ որ ազգային արդի լեզուն ժամանակիս գիտնական եւ գրագիտական պիտոյիցը բաւական ըլլալու վիճակին հասնի։ Այս կարեւոր վիճակին ուր կը կենայ մեր լեզուին, նա մանաւանդ մեր մտաց զարգացումը՝ արդարեւ քանի մը ճամբով կրնանք հասնիլ։ բայց ով կրնայ ժխտել թէ ան ճամբաներուն մէկին ալ գրաբարին ուսումը չէ։ Հոն պիտի գտնենք նոր եւ ճշգագոյն գաղափարներու արտայայտութիւններ։ խորին մտածութիւններու եւ փափուկ զգացումներու ձեւեր։ հոն է մեր գոյացնելու լեզուին եթէ ոչ կերպական՝ անչուշտ նիւթական մասը։ եւ ո դիտէ թերեւս ան լեզուն որուն կարեւորութիւնը կը զգանք եւ առ որ կը դիմենք՝ նոյն իսկ մեր հին, գրաբար, երբեմն նաեւ դեռեալ կոչած լեզուն է։

Գրաբար լեզուին կարօտութիւնն օր ըստօրէ աւելի զգացուելով, հարկաւ անոր ուսմանը գործիքներն ալ, որոց մէկն ալ Քերականութիւնն է՝ հետ զնետ նոյն կարօտութեան լրմանը յարմարագոյն ըլլալու են։ Մեր Քերականութեան նպատակն ասա է՝ ոչ թէ Քերականութիւն չմնող մը երեւիլ կ'ուզենք, այլ թէ կրնանք արդեօք 'ի նպաստ լեզուին ուսանելոյ բան մը ընել։ Ուստի Քերականութեանս մէջ մեր սկզբունքն է։ 1. Կանոնները կամ պատուէրները համառօտ, յստակ եւ ճիշդ ընել։ 2. Լեզուին ընդհանուր օրէնքներն այնպէս աւանդել որ օրէնքը դէպքին անվրէպ մերձենալի ըլլայ։ ինչպէս որ ասիկայ կը տեսնուի Տէր. բայիլի, Հայոցական հոլովի, Ուղղական խնդրոյ, Յարաբերականի, Յօգերու, Դիմորոշներու, Բայերու ժամանակներուն գործածութեան կանոններուն մէջ։ 3. Լեզուին մասնաբաժանութեանը մէջ այն երեւոյթները, եւ համաձայնութեան ձեւերուն այն կերպերը որ ընդհանուր օրէնքի մը արդիւնք են՝ առնուլ, ապա թէ ոչ թողուլ։ եւ այս ընտրութեան չափ եւ կանոն առնուած է դէպքերուն յաճախութիւնն ու միօրինակութիւնը։ ըստ որում այնչափ աւելի բանաւոր է դէպքի մը օրէնք հետեւցնել՝ որչափ դէպքը յաճախ եւ միօրինակ պատահական է։

Առաջին տպագրութեան թիւերը փակագծով նշանակուած են, որպէս զի Քերականական կրթութիւնն ամ՝ տպագրութեան հետ ալ գործածել դիւրին ըլլայ։

Հայկազեան Ընկերութիւնը իւր դպրոցաբեր նպատակին մէջ յարատեւ ըլլալուն նոր տպագրոյ մ'ալ տարով կը յուսայ որ, ուղղախոհ հասարակութեան խրախուսիչ մղմամբը, մանաւանդ մը հատի փոքրկութենէն ոտապէս հոլանաւոր ծառի մը մեծութեանը կը հասնի յօդուտ Ազգին, պարտականութեամբ Անոր՝ որ ամեն անձնանուէր ջանք օրհնել սովոր է։

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՕՐԱՑՈՅՑ

1866 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Մայրաքաղաքիս ամեն գրավաճառաց քով կը գտնուի։ Գին 60 փարայ։

ԾԸՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Պահանջ Գարուն ազա Հրիմի գեղանի գեղարանին գիմացը 'Ս. 27 խանութը բնիկ գինեն հարիւրին երեսուն զեղչմամբ։ յետագայ ապրանքներն աճուրդով պիտի ծախուին այս օրէն սկսեալ։

Գնեսացու չուխա, քալմիր, և բամբիոնի համար զանազան նիւթեր, Ֆանելա շապիկ, վիշնոյներ և այլն և այլն։ նոյնպէս շալի նմանութեամբ խրգացու և տեսակ տեսակ Ֆերաճէցու, և կանանց յատուկ ուրիշ զանազան ապրանքներ։

ՄԵԾ ՏՕՆԱՍԱՌԱՆ

(ԲԱՆԱՁԻՐ)

ԱՄԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

Այս տարի փոքր Ասիոյ Ամասիա քաղաքին մէջ ուծնավաճառ մը հաստատուեցաւ։ որ Հոկտեմբեր 15ին պիտի սկսի և նոյն ամսոյ 30ին պիտի վերջանայ։

Վաճառականաց համար քարաշէնքներ և յարմար տեղեր պատրաստուած են։ Արիս. նոր շուկայ կամ վաճառանոց՝ շինուած է վաճառքներն հոն ներկայացընելու համար։

Ամասիոյ ուծնավաճառը Եարբաքրի ուծնավաճառէն 43 օր եաքը և Օլիլեի ուծնավաճառէն ալ ամիս մը ետքը պիտի բացուի։ այն միջոցին՝ որ ամեն տեսակ հողային բերքերն հնձուած են։

Ամեն տարի Սեսարիայէն, Հալեպէն, Տիարպէքիրէն, Տրապիզոնէն, Սամսունէն, Կ. Պոլսէն և այլն, վաճառականներ Ամասիա կերթան մեծաքաղաքներու, որ լաւ տեսակէ ըլլալուն համար յարգի է։ ուստի տարակոյս չկայ որ ուծնավաճառին առթիւ խիստ շատ վաճառականներ պիտի երթան հոն, փան գի Ամասիոյ ամենէն ընտիր բերքերն հոն պիտի հաւաքուին։

Այս տարի արմտեաց և բամբակի բերքը խիստ առատ է, և շերամի հիւանդութիւնն ալ անհետ եղած է։

Ուստի կընայ ըսուիլ թէ Ամասիոյ ուծնավաճառը՝ թէ բերքերուն զանազանութեամբն և թէ վաճառականաց բազմութեամբ տարեկան արուեստաւոր հանդէս մը պիտի ձեւանայ։

Այս ուծնավաճառն տարանք տանող վաճառականները պէտք է որ իրենց հարկաւոր եղած տեղերը կանխաւ վարձեն։

Տնավաճառի միջոցին, տասնեւհինգ օր շարունակ ասիական զուարճութիւններ ու զբօսանքներ պիտի մատակարարուին ժողովրդոց։

ԹՈՒՂԹ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵՆՆ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐ

ՁԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՌԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄՕԵՐԱՆՈՅՆԵՐԸ

ԱՄԵՆԱԳԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին արդոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ՝ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կաղամարներ, ընդօրինակութեան մատուներ, գրիչ, մելան, Կնքամոմ, կանոն, գրաւազ, և այլն և այլն Եւրոպոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօղոյ ամեն թղթավաճառներէն առելի ածան գներով ծախելու թէ մատուկով և թէ հատով ուզողներու։ հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մատուկով կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչ ըլլալու պայմանաւ։ Դաւառաներէն թուղթ ուզողները կրնան դիւրութեամբ սանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը զրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով։ նամակները պէտք է վճարուած ըլլան։

Այս լրագիրը շաբաթը երկու անգամ կելլէ Զորեքշաբթի և Շաբաթ օրերը։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրիլ, Կ. Պոլիս Զինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դուրսերը հոս գաբարձուներն են։

ԻԶՄԻՐ. Խաչատուր Յ. Զաքիեան.

ԵԳԻՊՏՈՍ. Պօղոս Էֆենտի Կարապետեան.

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ։ Մանուսի Սուքիաս աղա Գալուստեան։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էլմասեան։

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Աբրահամ աղա Արամ Խաչերեան։

ԹԷՔԻՐԴԱՂ. Յարութիւն աղա Ճամճեան.

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Իսահակեան.

ԵՐԶՆԿԱ. Ընբերցասիրաց Թանգարան.

ԱՏԱՖԱԶԱՐ։ Մանուսի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան։

Ուրիշ քաղաքներէն ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնայ թղթակցիլ։

Խմբագիր–Տնօրէն

Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ.

ԵՒ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

ԻՍ ՁԻՆԻԼԻ ԽԱՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՅ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Բշ. 6	Դշ. 7	Դշ. 8	Եշ. 9	Ուր 10	Շաբ. 11
	Գրշ.	Գրշ.	Գրշ.	Գրշ.	Գրշ.	Գրշ.
Օսմանեան լիրա Մէճ.	102.30	102.30		102.30	102.31	102.30
Քանոնոյ արծաթ						
Թանվ. Միւմթազէ	62.24	62.8		62.10	61.26	61.26
Էսհամը ձէմիաէ հին	55.16	54.38		54.31	54.6	54.6
» » նոր	55.16	54.38		54.31	54.6	54.6
Աղիզիէ ստակով	54.21	54.8		54.1	53.16	53.16
Սէրիի	58	58		59.10	59	59

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Ա Ր Մ Տ Ի Ք		Մ Ե Տ Ա Ք Ս	
Ցորեն Թաղան կարծր	25—27	Պրուսա կարճ Թէֆէ	520—530
» Իտալիոյ »	22—23	» երկան »	550—560
» Բուլ. Պալէրք	17—19	» խոզակ չոր	—
» Կալաց	21—22	Շաքի հօխան ֆրանք	65—68
» Վարնա	21—22	» 4 պաճախ »	—
» Խղրայիլ կակուղ	17—20	» Խարապաղ »	—
» Կալաց »	19—21	» Պարկաս »	65—68
» Պուրկաղ »	19—22	» Երկրորդ »	62—
» Պաղէրք »	18—21	» Մահալրճ »	—
» Ալօթի »	24—25	» Պանարմա »	—
Եգիպտացորեն Կալաց	13—14	» Կէյվէ »	—
Գարի	8 – 9		

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ		Դուրուշ
Բամպակ Պալրքէսէր	հօխայ	12—13.29
» Կէյվէ	»	12—14
» Ամանա	»	13—14
» Ռուսատան	»	10—11.20
Բուրդ Էնկիւրի լուացված	»	—16.20
» » չլուացված	»	— 9
» Պալրքէսէր չլուաց.	»	— 9
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—11
» Թոխատ	»	— 9
» Զորում	»	— 8.20
Մաղը սեւ	»	18—22
» Ճերմակ	»	11—12
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	41—42
Աֆիոն Պալրքէսէր	»	—175
Քիմիրլ Ցերեւ բանուած	»	20—23
Սալէպ Ցաճկատանի	»	14—16
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	»	—26
» » Անատօլու	»	—24
Մոհատ Բուռմէլիի	»	—
Կապաւատի հունտ Բուռմէլիի Քիլէ		—
» » Պանարմա	»	—
Ճէթ Այվալըգ	հօխայ	— 8
» Կիրիտ	»	— 7
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	»	— 6
» » Մարսիլիա	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Բէչիա	»	— 4
» Ցիմլաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ		Դուրուշ
Խանվէ Ռիս եւ Գաւիս 100	հօխան	800—950
» Մաթին »	»	—
Շաքար գլուխ 6-10 լ. կնգ.	»	—
» փոշի (թօզ)	» »	—230
» Հոլ. գլուխ	» »	—265
» փոշի	» »	—225
Գաղղ. գլուխ	» »	—230
» փոշի	» »	—220
Անագ (գալայ)	» »	—690
Պղպէղ (պիպէռ)	հօխայ	— 6
Լեզակ (չիվիտ) Պլենկալա	»	—150
» » Մատրան	»	—140
Անուշադր (Նոշատրը)	»	— 6.20
Պղպաս (Զէլիք)	անատուկ	—180
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3.10
Թիմիզ (Թէնէքէ) ղոյդ մատ.	»	—320
Զինք սախատան Գեւ. 7 – 12	հայ	— 4.20
Երկաթ Անգ. ճոպանեւ	կնգ.	65— 66
» Բեւեռցու	»	70— 72
» Ցախտակ 1—14	»	100—110
» Բոլորակ	»	140—145
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարճիճա Վարիկ 39	հայ.	— 95
Խամիւղկ ճէն. ղոյդ	Մատ.	—260
» Գէյ.	»	—240
» Թրիէսթ	»	— 95
Սաբանաչէթ Վիէննա	հօխան	— 15
» Թրիէստ եւ Գաղղ.	»	— 15